

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra etiky, psychologie a charitativní práce

Bakalářská práce

**KYBERŠIKANNA U DĚTÍ A MLÁDĚŽE A MOŽNÁ
PREVENTIVNÍ OPATŘENÍ**

Vedoucí práce: doc. PhDr. David Urban, Ph.D

Autor práce: Veronika Opletalová, DiS.

Forma studia: prezenční

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Ročník: III.

2018

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 26.3.2018

.....

Veronika Opletalová

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala panu doc. PhDr. Davidu Urbanovi, Ph.D. za odborné vedení mé bakalářské práce, poskytování cenných rad a konzultací i morální podporu. Rovněž bych chtěla poděkovat komunikačním partnerům, kteří byli velmi ochotní, vstřícní a věnovali svůj čas, znalosti a zkušenosti do mého výzkumu.

OBSAH

ÚVOD.....	6
1 KYBERŠIKANNA.....	8
1.1 Definice kyberšikany	8
1.2 Účastníci a kyberprostor	9
1.2.1 Oběť	10
1.2.2 Agresor.....	11
1.2.3 Přihlížející kyberšikany	12
1.2.4 Kyberprostor	13
2 PREVENCE	14
2.1 Typy prevence.....	14
2.1.1 Primární prevence	14
2.1.2 Sekundární prevence.....	15
2.1.3 Terciální prevence.....	15
2.2 Preventivní opatření	15
2.2.1 Preventivní opatření ve škole.....	16
2.2.2 Preventivní opatření rodičů.....	17
2.2.3 Pravidla bezpečného internetu	18
2.2.4 Netiketa aneb etiketa na internetu.....	19
3 CÍL PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	20
3.1 Cíl práce	20
3.2 Výzkumné otázky.....	20
4 METODIKA PRÁCE	21
4.1 Použitá metodika.....	21
4.2 Techniky sběru dat	21
4.3 Výzkumný soubor	22

4.4	Realizace výzkumu	23
4.5	Etika výzkumu	24
5	VÝSLEDKY VÝZKUMU	25
6	DISKUSE.....	36
	ZÁVĚR	41
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	43
	SEZNAM ZKRATEK	46
	SEZNAM PŘÍLOH.....	47
	PŘÍLOHA 1 – SCHÉMA ROZHOVORU	48
	PŘÍLOHA 2 – PŘEPIS ROZHOVORU S KP 1.....	49
	PŘÍLOHA 3 - PŘEPIS ROZHOVORU S KP 2	52
	PŘÍLOHA 4 – PŘEPIS ROZHOVORU S KP 3.....	57
	PŘÍLOHA 5 – PŘEPIS ROZHOVORU S KP 4.....	62
	PŘÍLOHA 6 – PŘEPIS ROZHOVORU S KP 5.....	67
	PŘÍLOHA 7 – PŘEPIS ROZHOVORU K KP 6.....	71
	ABSTRAKT	75
	ABSTRACT.....	76

ÚVOD

Desítky let se rozvíjí informační a komunikační technologie a většina lidí používá internet denně, včetně dětí. Lze tedy říci, že populace je vystavena každodennímu vlivu počítačů, televizí, mediálnímu obrazu společnosti. Lidé často komunikují přes internet nebo mobilní telefon, a tak se lehce vystavují riziku nesoucí název kyberšikana. Aniž by si to uvědomovali, mohou se stát účastníkem kyberšikany. Pachatelé zneužívají touhy dětí poznávat nové věci, navázat nové vztahy i naivitu, neuváženého jednání.

Problematika kyberšikany se neustále rozšiřuje a každý uživatel internetu by s tímto pojmem měl být seznámen, proto jsem se rozhodla psát bakalářskou práci o tomto tématu. Ovšem téma šikana můj život provází již delší dobu. Prvotními důvody zájmu o téma byly z důvodu osobní zkušenosti ze základní školy, kdy spolužák šikanoval ostatní děti ve třídě a nikdo se neodvážil oznámit tuto skutečnost učiteli až do doby, než byla situace opravdu vážná a jeden spolužák začal mít i psychické problémy. Tato zkušenost mě vedla k tomu, že při výběru tématu seminární práce na střední škole jsem měla jasnou volbu, chtěla jsem se o šikaně dozvědět více a spolupracovala jsem s kurátorkou pro mládež, která mi umožnila pročíst si jeden spis týkající se řešení šikany. Informace byly velmi přínosné. Také jsem využila nabídky zúčastnit se přednášky o šikaně a kyberšikaně v rámci prevence na základní škole. Po přednášce jsem si uvědomila vážnost slova kyberšikana a rozhodla jsem se s tímto pojmem více seznámit, psala jsem absolventskou práci, kde jsem se zabývala přímo výskytem a řešením kyberšikany z pohledu policistů. Po rozhovorech s policisty jsem si uvědomila, že je důležité dělat osvětu ve společnosti, zejména dětem a mládeži na základní škole, kteří si neuvědomují rizika internetu. Proto jsem se ve své bakalářské práci zaměřila právě na prevenci kyberšikany pro děti a mládež na 2. stupni základních škol.

Cílem mé práce je zmapovat zkušenosti preventivistů s realizovanými preventivními opatřeními proti kyberšikaně. Rozvoj informačních technologií vede k neustálé obnově informací a proškolení odborníků v oblasti prevence, proto bych chtěla zmapovat, jaká preventivní opatření jsou efektivní v jejich praxi, co se jim osvědčilo.

Bakalářská práce se skládá z teoretické části a praktické části. Teoretická část pojednává o kyberšikaně a preventivních opatřeních proti kyberšikaně. Nejprve je definován pojem kyberšikana, se kterým by měl být seznámen každý uživatel internetu.

Následovně jsou popsáni ti, kdo mohou být účastníky kyberšikany, za specifikum kyberšikany jsou považováni sekundární útočníci, kteří šíří a komentují nevhodný obsah dále po internetu. Prostor, kde se kyberšikana odehrává, je také specifický na rozdíl od běžné šikany jedná se o virtuální svět, kde si uživatelé nemusí uvědomit nebezpečí obsahu toho, co píšou. Teoretická část se věnuje i důvodům, proč vůbec kyberšikana může vzniknout, a signálům, které naznačují okolí, že se s obětí kyberšikany něco děje. Kyberšikana se může zpočátku jevit jako legrace, nakonec však může vyústit v dost závažnou, případně tragickou situaci, a proto je nezbytné zabývat se i prevencí a mít povědomí o tomto jevu, co dělat, abychom zabránili kyberšikaně, jak ji řešit a kde hledat potřebnou pomoc, to vše prozradí preventivní opatření ze strany školy, rodičů a pravidla bezpečného internetu. Informace jsem čerpala z dostupné odborné literatury.

V praktické části bude využit kvalitativní výzkum, pro zjištění potřebných informací využiji polostrukturovaný rozhovor. Vytvořím si schéma rozhovoru, podle kterého budu postupovat při vedení rozhovoru. Výzkumný soubor tvoří odborníci zabývající se primární prevencí proti kyberšikaně pro děti a mládež na druhém stupni základních škol. Jedná se preventisty z řad policie, školních metodiků prevence a sociálních pracovníků. Pro zpracování analýzy a interpretace dat využiji metodu vytváření trsů, ze zjištěných informací vyberu podobnosti mezi identifikovanými jednotkami. Poté porovnáím zjištěné výsledky s teoretickými poznatky.

Využití práce vidím zejména v informovanosti o preventivních opatřeních proti kyberšikaně, které by měli využít především rodiče dětí ze základních škol, měli by být s nimi seznámeni a opakovaně klást důraz na tyto opatření i před svými dětmi. Rodiče se neúčastní preventivních přednášek a jsou informováni pouze v případě, že se sami zabývají o tento fenomén. Dále může sloužit jako zdroj aktuálních informací a souhrnný přehled o kyberšikaně a jejích preventivních opatřeních pro studenty sociálních oborů i vyučující, kteří se ve své profesi také mohou setkat s kyberšikanou.

1 KYBERŠIKANA

První kapitola pojednává o pojmu kyberšikana, který je stěžejní, jelikož je hlavním tématem práce. Dále jsou objasněny základní pojmy kyberšikany, jako je prostor, kde se odehrává kyberšikana, typy obětí a agresorů, se kterými je možné se setkat v praxi, zajímavé postavení mají přihlížející u kyberšikany, kteří se stávají sekundárními útočníky. Další součástí první kapitoly jsou vymezené důvody vzniku kyberšikany. Zmíněn je okrajově i rozvoj informačních technologií a jeho zásah do mezilidských vztahů.

Od 20. století čelíme rozvoji informačních a komunikačních technologií a s tím souvisí rozvoj mobilních telefonů (dostupnost internetu, SMS, MMS zpráv), sociálních sítí, e-mailů, chatových portálů a jiných webových stránek. Uvedené technologie se rozšířily poměrně rychle do celého světa a získaly významné postavení ve společnosti. Vlastní je dokonce i rodiny s nízkými příjmy, které nemají dostatek finančních prostředků na náklady spojené s bydlením a jiné základní potřeby. Umožňují lidem komunikovat a sdílet informace ze všech koutů světa (Panáček, Žiaková, 2014:80).

„V průběhu 20. století se kromě počátku rozvoje informačních a komunikačních technologií zvýšila akceptace toho, co je a co není přijatelné v mezilidských vztazích“ (Panáček, Žiaková, 2014:80). Lidé využívají přetvářku prostřednictvím internetu v kyberprostoru, což je projevem sociálně patologického chování, sociální deviace, kterou představuje kyberšikana. Sociální deviaci, jednu z oblastí sociální práce v oblasti prevence a intervence, lze chápat jako odchylku od chování akceptovaného okolím, překračuje stanovené normy společnosti. Sociální práce by tedy měla věnovat dostatečnou pozornost kyberšikaně a problematice kyberprostoru, a seznámit se s ní tak, aby byla připravena řešit tento sociálně-patologický jev a poskytnout potřebnou intervenci (Panáček, Žiaková, 2014:80-82).

1.1 Definice kyberšikany

„Kyberšikana (cyberbullying) je jednou z forem psychické šikany. Je to záměrné násilné chování prostřednictvím moderních komunikačních prostředků, především prostřednictvím internetu a mobilu“ (Kolář, 2011:83). *„Kyberšikana slouží k agresivnímu*

a záměrnému poškození uživatele těchto médií. Stejně jako tradiční šikana zahrnuje i kyberšikana opakované chování a nepoměr sil mezi agresorem a obětí“ (Černá, 2013:20).

Určit, jestli se jedná už o kyberšikanu či zlomyslné popichování, je velice složité pro děti, rodiče i pro odborníky a hranice mezi nimi je velmi tenká (Rogers, 2011:31). Proto je důležité všimnout si prožívání dítěte a jeho chování, jestli nevysílá nějaké varovné signály, podle nichž bychom mohli poznat, že se něco děje (www.ncbi.cz). Varovnými signály mohou být následující projevy: dítě přestalo používat počítač nebo jej používá ojedinele, je rozrušené při práci nebo po práci s počítačem, má výkyvy nálad a chování, je skleslé, depresivní, ustrašené, vyhýbá se kontaktu s rodiči a kamarády, uzavírá se do sebe, má somatické potíže, nechce chodit do školy, nemá chuť k jídlu (Kavenská, 2012:30-33). *„Způsobuje psychická traumata (rány), která nejsou vidět. Psychická zranění bývají hluboká a obtížně léčitelná. Rozleptávají identitu oběti, dotýčný se cítí opuštěný, poníženy, bezvýznamný“ (Kolář, 2011:86).* Proto je nezbytná primární prevence před vznikem patologického chování, která je popsána v druhé kapitole.

Kyberšikana úzce souvisí s tradiční šikanou, jelikož je jednou z jejích forem a mají společné základní rysy a projevy (Černá, 2013:20). Agresor má za cíl záměrně a opakovaně ublížit oběti. Kyberšikana se děje ve virtuálním světě, přesto však může zasahovat do běžného života a může z ní vzniknout šikana ve škole či naopak (NCBI, 2012 [online]).

1.2 Účastníci a kyberprostor

K účastníkům kyberšikany patří kyberagresor, oběť a přihlízející, kteří se pohybují v online prostředí kyberšikany (např. dívají se na stránky, kde někdo někoho uráží, sdílí fotky dále, ...). Mezi obětí a agresorem vypukne hlavní spor, a o popularitu sporu se mohou zasloužit přihlízející, kteří jsou v online prostředí „skryti“. Online prostředí u kyberšikany se nazývá kyberprostor (Macháčková, Dědková In Černá, 2013:61).

Postavení aktérů kyberšikany ve skupině není důležité, jelikož v online světě nemusí nikdo projevovat fyzickou sílu ani slabost. Obětí v kyberprostoru se může stát i osoba, která má v běžném životě převahu nad ostatními, dokonce může být agresorem (např. ve třídě), nebo je oblíbená a nijak ze své skupiny nevybočuje. Kyberagresor může

být obětí tradiční šikany a tímto způsobem se může mstít svému agresorovi za jeho chování (Macháčková, Dědková In Černá, 2013:62).

1.2.1 Oběť

Rozpoznání kyberšikany je velice obtížné. Oběť sice nevykazuje žádné viditelné fyzické znaky po násilí, ale ty se projevují po stránce psychické a mohou mít pro oběť horší důsledky. Oběť se často ani nesvěří svým blízkým, že má nějaký problém a že mu někdo ubližuje. Někdo blízký si může všimnout, že oběť se náhle chová jinak. Obětí kyberšikany může být fyzicky zdatné, asertivní dítě i dítě, které je něčím jiné, vybočuje ze skupiny, např. kvůli hendikepu, nadprůměrné inteligenci, fyzické síle, nebo naopak psychické či fyzické slabosti, odlišnému oblékání a z jiných obdobných důvodů (NCBI, 2012 [online]).

Podle Macháčkové, Dědkové (In Černá, 2013:61-62) se může obětí kyberšikany stát agresor šikany, role agresora a oběti se vymění a ze školní šikany se stane kyberšikana v kyberprostoru, kde se oběť školní šikany nebo přihlížející mstí. Dalším příkladem oběti je osoba, která funguje v kolektivu bez problému, má kamarády, dobré postavení ve skupině, ale ve virtuálním světě se stane zranitelnou, agresor nalezne zveřejněné informace o osobě a zneužije je v její neprospěch. Jako při šikaně ve školním prostředí i na internetu si agresor může vybrat osobu zranitelnou na první pohled, tato skupina obětí je pojmenována jako pasivní oběti. Obecně se jedná o osoby, které jsou tělesně slabší, málo asertivní, neoblíbené kolektivem, nevyhledávající společnost, špatně zapadají do kolektivu a obtížně se prosazují. Poslední skupinu tvoří tzv. provokatéři, kteří vyvolávají agresi v agresorovi. Jednou z charakteristik může být hyperaktivita, impulzivnost, agresivita. Také se projevují tím, že jsou odmítáni kolektivem, a proto na sebe chtějí upozornit chováním vyvolávajícím agresi v agresorovi. Přihlížející mohou mít pocit, že šikana ze strany agresora k oběti je oprávněná vzhledem k nevhodnému chování oběti, opak je pravdou. Kolektiv by měl chápat, že šikana není oprávněnou reakcí.

Obětí se tedy může stát kdokoli a nejprve nemusí ani tušit, že je obětí. Často se stává, že oběť neví, s kým si píše, zpočátku si může myslet, že je to kamarád nebo kamarádka, a po čase zjistí, že je to úplně někdo jiný, odehrává se bez přímého kontaktu. Oběť získá pocit důvěry, svěří se s důvěrnými informacemi a agresor zneužije důvěry oběti a obsah

konverzace s obětí zkopíruje do kyberprostoru a šíří ho dál. Pachatel často skrývá svou pravou identitu. To je důvodem, proč řešení kyberšikany trvá dlouho (Rogers, 2011:32).

1.2.2 Agresor

Agresorem v online prostředí může být kdokoli. Agresor zde nepotřebuje vysoké postavení ve skupině a moc nad ostatními, jako je tomu u klasické šikany, stačí mu pouze vědět, jak ovládat informační technologie (Macháčková, Dědková In Černá, 2013:64-65).

Anonymita agresorovi nedává zábrany, jeho dopadení a identifikace je díky anonymitě velmi obtížná. Nejčastějšími projevy kyberšikany, které útočník využívá, jsou: urážení, nadávání, pronásledování, zastrašování, vyhrožování, vydírání a obtěžování (NCBI, 2012 [online]).

Agresor u kyberšikany používá účinné prostředky – mobil a internet, které mu dovolují obtěžovat oběť kdykoli během celého dne a na jakoukoli vzdálenost. Internet, sám o sobě, není zbraní, lidé proměňují internet v nebezpečnou zbraň. Oběť tak může ztratit pocit bezpečí doma, ale i kdekoli jinde (Kolář, 2011:84).

Útočník porušuje svých chováním stanovené normy skupiny, které je členem. Díky anonymitě doufá, že jeho skupina nezjistí, jak se v kyberprostoru chová. Agresor se obává, že kdyby jeho skupina zjistila, jak se chová v online prostředí, tak bude skupinou odmítán a bude z ní vyloučen (Macháčková, Dědková In Černá, 2013:59).

U kyberšikany se obvykle vyskytují 4 typy kyberagresorů, které jsou pojmenovány podle Kavalíra (2009:19-20) jako pomstychtivý andílek, bažící se po moci, sprostý holky a neúmyslný kyberagresor. Pomstychtivého andílka popisuje jako pachatele, který sám sebe vnímá jako osobu odvracející zlo od společnosti. Andílkem je většinou někdo, kdo kyberšikanu nebo jiný typ šikany sám prožil. Snaží se o pomstu, má pocit, že to, co dělá, je správné pro ochranu ostatních. Jestliže někdo zjistí, že se v jeho okolí někdo takový pohybuje, měl by mu vysvětlit, že jeho chování odpovídá chování agresora, a ubližuje tím jiné osobě. Agresor bažící po moci, jak už je z názvu patrné, dává najevo okolí, že je silný jedinec, kterého budou ostatní poslouchat a dělat vše podle něj. Aby docílil takového jednání od ostatních, využívá zastrašování. Agresor vyžaduje pozornost okolí, když ji nemá, vynutí si ji. Tento typ pachatele může být nejnebezpečnější ze všech typů. Kyberagresoři definovaní jako sprostý holky jsou většinou děvčata, která se nudí a jako zábavu si našla pomlouvání ostatních ve veřejných skupinách na internetu, z čehož

se v některých případech stává kyberšikana. Dávají najevo svou moc šikanováním ostatních, a pokud se jim nedostává pozornosti, násilím si ji získají. Posledním typem jsou neúmyslní kyberagresori. Jedná se o pachatele, kteří nemají za cíl někoho šikanovat, ale z jejich jednání k takovému činu může dojít, jelikož si úmyslně změni jméno na svém profilu a vydávají se za někoho jiného, hrají si na silného. Agresor nesmí překročit hranice do soukromí jiného a smyšleným profilem ubližovat ostatním lidem.

1.2.3 Přihlízející kyberšikany

Přihlízející kyberšikany často nemusí oběť ani agresor znát. Oběť ani agresor se nemusí dozvědět, kdo je přihlízející, protože vše probíhá v online prostředí, které využívá většina populace. Svědkem kyberšikany se může stát kdokoli, nemusí být v přímém fyzickém kontaktu s obětí ani agresorem, jelikož např. sdílí různé fotky, komentuje různé příspěvky na sociálních sítích, sleduje potupná videa. Tyto informace se na internetu velmi rychle šíří, přihlízející je mohou kopírovat a dále rozesílat nebo si je stáhnout do počítače a později s tím někoho vydírat. Stává se z něj tedy sekundární útočník. Můžeme se stát svědkem kyberšikany různými způsoby. Oběť se může kamarádovi svěřit a ukázat mu přímo konverzaci s agresorem ve chvíli, kdy si píší, nebo naopak agresor chce přilákat pozornost, a proto si píše s obětí v době, kdy je někdo vedle něj (Macháčková, Dědková In Černá, 2013:70-74).

Přihlízející se často chovají způsobem, kterým podporují chování kyberagresora (např. navštěvují různé stránky, sdílejí různé věci apod.). Nenapadne je, že svým chováním mohou někomu ublížit nebo že jsou svědky trestného činu. Neuvědomují si, že to, co dělají v online prostředí, by v reálném světě nikdy neudělali, např. by cizím lidem nesdělovali důvěrné informace o sobě, jako to dělají na sociálních sítích, ani by nesdíleli fotky ostatních apod. (Macháčková, Dědková In Černá, 2013:70-74).

Každý by se měl snažit o zabránění dalšího šíření, nevyhledávání a nekomentování zveřejněného videa, fotky či jiného obsahu zveřejněného agresorem (E-bezpečí, 2017 [online]).

1.2.4 Kyberprostor

Online prostředí, kde se kyberšikana vyskytuje, se nazývá kyberprostor. „*Kybernetický prostor představuje prostor tvořený informačními a komunikačními technologiemi, které umožňují vzájemnou komunikaci a sdílení informací*“ (Panáček, Žiaková, 2014:83).

Kyberprostor představuje pro mladou generaci součást jejich přirozeného života, fungoval už v době jejich narození. Děti tráví s informačními technologiemi spoustu volného času, a proto se orientují v online prostředí stejně dobře jako v reálném životě. Zároveň kyberprostor a strávený čas v online světě může mít na dítě nepříznivý vliv v procesu socializace (Bezpečně online, 2014 [online]).

Kybernetický prostor představuje jakousi virtuální realitu, do které lidé přenáší své myšlenky, sny, pocity a iluze ze svého reálného života prostřednictvím internetu a jiných informačních technologií. I tento svět má nastavená svá pravidla, kterými se uživatelé musí řídit. Není proto možné přidávat či sdílet urážlivé nebo jiné příspěvky, které nesplňují pravidla tohoto světa. Díky nedodržování pravidel může dojít k delikvenci i v tomto prostředí (Panáček, Žiaková, 2014:83).

2 PREVENCE

Prevence je nástroj, který umožňuje zabránit výskytu sociálně-patologickým jevům nebo je alespoň minimalizovat, jako je kyberšikana, proto se bez ní neobejdeme. Je efektivnější dělat osvětu společnosti ve formě preventivních opatření než řešit důsledky sociálně-patologických jevů. V kapitole zabývající se prevencí jsou vymezeny jednotlivé typy prevence a preventivní opatření, která jsou využívána ve školách a školních zařízeních, organizacích zabývajících se prevencí, měla by být zabezpečována i ze strany rodičů. Každý uživatel internetu by měl být seznámen s pravidly bezpečnosti používání internetu, která jsou popsány níže. Při používání internetu je důležité myslet na rizika, se kterými se mohou uživatelé internetu setkat a být připraveni je řešit.

Prevence kyberšikany je velice důležitá, má sloužit k předcházení a minimalizaci nežádoucích jevů spojených s rizikovým chováním (Horecká, 2011:31). „*Prevencí může být jakýkoliv typ, výchovné, vzdělávací, zdravotní, sociální či jiné intervence směřující k předcházení výskytu rizikového chování, zamezující jeho další progresi, zmírňující již existující formy a projevy rizikového chování nebo pomáhající řešit jeho důsledky*“ (MVČR, 2018 [online]).

2.1 Typy prevence

Dle Urbana (2011:147) rozlišujeme tři typy prevence, jež se mohou odlišovat ve své ctižádosti a svými objekty. Těmito typy jsou primární, sekundární a terciární prevence.

2.1.1 Primární prevence

„*Cílem primární prevence je prostřednictvím realizace programů a poskytování dalších navazujících a souvisejících služeb předcházet vlivům rizikového chování dětí a mládeže, případně takové chování zmírnit*“ (Čech, Zvoníčková, 2017:39). Základem je poskytnutí takových dovedností a vzorců chování, které povedou děti a mládež k vyvarování se rizikového chování. Za podstatu je považováno tvoření zdravých mezilidských vztahů. Programy primární prevence se zaměřují na rizikové formy chování. Za rizikové chování nebo sociálně-patologický jev je považováno takové

chování, které s sebou nese zdravotní, sociální, výchovná a jiná rizika pro jednotlivce i společnost, a tím je omezen zdravý vývoj jedince (Čech, Zvoníčková, 2017:40).

Primární prevence zahrnuje výchovné, vzdělávací, volnočasové, osvětové a poradenské aktivity, zaměřené na nejširší veřejnost. Největší pozornost by měla být věnována efektivnímu využití volného času u dětí a mládeže (MVČR, 2018 [online]).

2.1.2 Sekundární prevence

Sekundární prevence se věnuje osobám, kde je zvýšená pravděpodobnost, že se stanou pachateli nebo oběti trestných činů nebo sociálně-patologického jednání (MVČR, 2018 [online]).

Jedná se o prevenci, která se zaměřuje na skupiny, kde se již rizikové chování vyskytlo, ale zatím nedošlo k poškození. Snažíme se zabránit dalšímu obnovení patologického chování, tedy i kyberšikaně (Kraus, Hroncová, 2007:99).

2.1.3 Terciální prevence

U terciální prevence jde o činnost, která je zaměřená na předcházení opětovnému propadnutí patologickému chování. „*Terciální prevence je součástí dlouhodobého resocializačního procesu a uskutečňuje se na profesionální úrovni prostřednictvím odborných pracovníků resocializačních zařízení*“ (Kraus, Hroncová, 2007:100). Jde především o snahu udržet výsledky předchozích intervencí (MVČR, 2018 [online]).

2.2 Preventivní opatření

Mnoho lidí používá internet, ale plně si neuvědomuje, že s sebou může nést i značná rizika. Proto je nezbytné klást důraz na bezpečné užívání internetu a informovanost o problematice kyberšikan. Odborníci jako učitelé, OSPOD, neziskové organizace, Policie ČR a jiné organizace zabezpečují preventivní opatření, nejčastěji formou přednášek o kyberšikaně a jiných sociálně-patologických jevech pro žáky základních škol. Je důležité, aby si děti na internetu uvědomily závažnost problému a ve chvíli, kdy se něco takového stane, problém nahlásily někomu dospělému. Poté mohou využít pomoc z různých organizací zabývajících se řešením kyberšikan, jako je např. Policie ČR, kurátor pro děti a mládež, výchovný poradce a další (Firstová, 2014:154-156).

2.2.1 Preventivní opatření ve škole

Škola má důležité postavení, co se týká prevence kyberšikany, jelikož má za úkol a povinnost podle zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) předcházet vzniku sociálně – patologických jevů a podle Metodického pokynu ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních čj. MŠMT – 21149/2016 a metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (dokument MŠMT č.j. 21291/2010-28) vzdělat žáky v této problematice. Metodický pokyn MŠMT týkající se prevence a řešení šikany ve školách a školských zařízeních zabezpečuje bezpečné prostředí ve školách, charakterizuje pojem šikana a kyberšikana, popisuje postup, jak těmto sociálně-patologickým jevům předcházet a jaké jsou základní kroky řešení šikany. Pedagogičtí pracovníci se mohou opřít o metodický pokyn i v případě rozhodnutí jaké použít nápravné opatření a jak spolupracovat s rodiči. Šikana nebo kyberšikana může naplňovat skutkovou podstatu trestných činů, trestně-právní hledisko šikany najdeme v metodickém pokynu. Vzhledem k rozvoji kyberšikany se součástí metodického pokynu stala povinná příloha týkající se přímo prevence a řešení kyberšikany (MŠMT, 2017 [online]).

Škola musí mít vypracovaný Minimální preventivní program podle Metodického doporučení MŠMT. Popisuje, jakým rizikovým formám chování má předcházet, kdo má prevenci zajišťovat a jakým způsobem a co dělat v případě výskytu takového chování (MŠMT, 2017 [online]).

Žáky s interními předpisy školy seznamuje školní metodik prevence nebo výchovný poradce, který dělá preventivní opatření v rámci školy. Školní metodik prevence vypracovává preventivní programy školy, spolupracuje na realizaci činností školy proti sociálně-patologickým jevům, zabezpečuje metodiky a vzdělání pro pedagogické pracovníky v oblasti sociální patologie. Metodik prevence spolupracuje i s jinými organizacemi, které zajišťují preventivní činnost pro školy. V případě výskytu sociálně-patologických jevů nebo kriminální činnosti dále předává informace odborníkům následné péče a informuje zákonné zástupce účastníků. Jestliže má škola školního psychologa, je v úzké spolupráci se školním metodikem prevence, a řeší rizikové chování žáků společně. Psycholog zajišťuje také preventivní opatření ve formě besed, seminářů apod. (Firstová, 2014:145-148). Školní metodik prevence také spolupracuje s dalšími

institucemi, které zabezpečují prevenci a v případě výskytu kyberšikany případ prošetřují. Jedním z těchto externistů zabezpečujících prevenci jsou krajská ředitelství Policie ČR, kteří spolupracují se školskými zařízeními. Na začátku školního roku se policisté se školou dohodnou na konkrétní spolupráci a tématech preventivních aktivit. Tyto preventivní opatření jsou realizována na základě různých preventivních projektů v podobě přednášek, besed za účelem zvyšování právního vědomí dětí a mladistvých. S metodikem prevence spolupracují i sociální pracovníci, nejčastěji kurátoři pro mládež, kteří řeší výskyt sociálně-patologických jevů, ale také se věnují prevenci týkající se sociální deviace. Další preventivní opatření zabezpečují i neziskové organizace, jedním z preventivních programů je i efektivní trávení volného času, které má za cíl předcházení či minimalizace sociální deviace (Firstová, 2014:154-156).

„Preventivní vliv však mohou mít i výukové programy, které se výslovně nezabývají kriminalitou. Děti se mohou přímo ve škole učit sociálním dovednostem. Mohou si osvojit, jak se slušně o něco žádá, jak se dá neagresivně odvrátit agresivní jednání někoho jiného, jak se dá odmítnout něco, co se nemá dělat či přijímat, jak se odložit bezprostřední uspokojení ve prospěch uspokojení v budoucnu“ (Matoušek, Kroftová, 2003:275).

2.2.2 Preventivní opatření rodičů

Nejllepší možnou pomocí a zároveň i prevencí pro dítě je rodič, který mu bude oporou, vyslechne si ho, porozumí mu a dokáže mu pomoci. Pro dítě je důležitý zájem rodiče a důvěra mezi nimi. Rodiče by měli se svými dětmi otevřeně mluvit, být vnímaví a všimnout si případných změn chování u dětí, aby děti neměly strach se rodičům svěřit a řešily s nimi své problémy. V případě, že se tak nestane a dítě se nesvěří, může rodič vyzorovat, že se s dítětem něco stane (Ševčíková, Dědková In Černá, 2013:127). Existují varovné signály poukazující na to, že dítě může být obětí kyberšikany, které jsem popsala již v předchozí kapitole.

Rodič jako opora dítěte nemusí čekat, až se něco stane, ale sám by měl udělat určitá preventivní opatření. Měl by učit své dítě, jak se chovat na internetu, aby všechno, co dělá a píše na internetu, si představilo, zda by to udělalo stejně i v reálném životě. Také by se měl rodič ujistit, jestli dítě má o kyberšikaně a o bezpečnosti na internetu dostatek informací. Důležité je všimnout si dítěte, zda se nezměnilo jeho chování. I rodič sám by měl dodržovat bezpečnost na internetu (Kavalír, 2009:50).

V případě, že rodič zjistí, že je dítě obětí kyberšikany měl by učinit určitá opatření. Kavalír (2009:57) popisuje 10 kroků, jak by měli rodiče postupovat v případě, že zjistí, že jejich dítě je obětí kyberšikany. Pro dítě je nejdůležitější pocit bezpečí, podpora, že dítě není na řešení samo, může se svěřit rodičům se svým trápením. Rodič by se měl dítěte zeptat, co se děje, jak kyberšikana začala, co bylo příčinou vzniku a také by měl promyslet další kroky řešení. Správným krokem řešení není zákaz přístupu k internetu, jelikož se tím kyberšikana nevyřeší a ani se nezamezí dalšímu obtěžování. Rodič by měl kontaktovat školu a záležitost společně prodiskutovat s vedením školy, školním metodikem prevence, školním psychologem, rodiči agresora. Pokud se problém netýká školy a rodič vyhodnotí situaci jako velmi vážnou, kontaktuje Policii ČR a kurátora pro děti a mládež, poskytovatele internetové služby či mobilního operátora. Vhodné je informovat i místní organizace (OSPOD, neziskové organizace apod.).

2.2.3 Pravidla bezpečného internetu

Každý uživatel internetu by měl dodržovat zásady bezpečného internetu. Uživatel neprozrazuje svoji adresu, telefonní číslo, osobní údaje o sobě nebo rodičích cizím osobám. Děti a mladiství by se měli nejprve poradit s rodiči, zda osobní informace, jakoukoli fotografii, číslo kreditní karty má poskytnout osobám přes internet. Uživatel neprozrazuje své heslo nebo přihlašovací údaje nikomu, ani osobě, které věří. Pokud se dítě s někým seznámí přes internet, nemělo by se s ním osobně setkat, aniž by se zeptalo rodičů a oznámilo jim, kde a z jakého důvodu k setkání dojde. Člověk, se kterým si píše, nemusí být tím, za koho se na internetu vydává, může být nebezpečný. Schůzka sjednaná po internetu se odehraje ideálně na místě, kde se pohybuje hodně lidí, a je dobré jít na schůzku ještě s dalším člověkem. Pokud si uživatel internetu píše s někým, kdo se ho vyptává na věci, které mu nejsou příjemné, a má strach, je nejlepší chatování ukončit a někomu se svěřit. V případě, že přetrvává dotazování na nepříjemné věci, přicházejí urážlivé zprávy, je nejlepší neodpovídat a zprávy ignorovat, uživatelský účet cizí osoby zablokovat a sdělit blízkému člověku, co se stalo. Pokud obdrží zprávu s přílohami, není vhodné je otvírat, jelikož si tím může zavirovat počítač. Každý musí myslet na to, že ne všechno psané na internetu musí být pravda. Pokud najde nějakou nabídku, která je až neuvěřitelně bezchybná, měl by si uvědomit, že se může jednat o podvod. Ale ani uživatel, který se řídí předchozími radami, by se takto neměl chovat vůči jiné osobě

a neměl by si změnit jméno a vydávat se za někoho jiného. Pořád by měl myslet na to, že na druhé straně je člověk. Také je dobré nastavit pravidla užívání internetu s rodiči a těmi se řídit (Kavalír, 2009:42-43).

2.2.4 Netiketa aneb etiketa na internetu

Pojem netiketa je důležitou součástí prevence na internetu, proto by s tímto pojmem měl být každý uživatel internetu a preventista seznámen. Slovo netiketa se skládá spojením slov *net* (= internet) a *etiketa*. Z toho vyplývá, že netiketa vymezuje pravidla chování a zásady, které by měl každý uživatel na internetu dodržovat. Měli bychom myslet na to, že osoba, se kterou si píšeme, je reálná a sami bychom se měli sebe zeptat, zda bychom se takto chovali i v reálném světě. Komunikace ve virtuálním světě je neosobní a mnoho uživatelů zapomíná, že i pachatele na internetu lze vypátrat, a jeho anonymita je pouze dočasná (Kavalír, 2009:39-41).

Každý uživatel internetu se má chovat stejně jako v běžném životě, dodržovat pravidla slušného chování, promyslet si, co a komu píše. Neměl by sdělovat informace, které by osobně neřekl. Měl by jednat tak, aby se za své chování nemusel stydět ani ve virtuálním světě. Rozšiřování pomluv ubližuje druhým, proto by nikdo neměl šířit takové zprávy dále. Ohleduplnost vyžaduje i kyberprostor, každý nemá stejně rychlé připojení k internetu, proto bychom nikoho neměli urgovat, měli bychom vyčkat na odpověď. V případě, že uživatel nepoužívá diakritiku, měl by přemýšlet nad významem obsahu textu, zda je zřetelný. Pokud má někdo blízký nějaký problém, měli bychom mu být nápomocni. Jestliže uživatel internetu obdrží zprávu a zjistí, že není pro něj, upozorní na to odesílatele a zprávu vymaže. Správce serveru nesmí využívat své pozice a nečte zprávy ostatních. Také by si každý měl uvědomit, že chybovat je lidské, proto by se nikdo neměl vysmívat za chyby druhým. Uživatel internetu musí dodržovat autorská práva a neměl by rozesílat hoaxy neboli falešné poplašné zprávy (Eckertová, Dočekal, 2013:36-37).

3 CÍL PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY

3.1 Cíl práce

Cílem bakalářské práce je zmapovat zkušenosti preventistů s realizovanými preventivními opatřeními proti kyberšikaně. V době rozvoje informačních technologií se výskyt kyberšikany neustále zvyšuje, proto by s tímto pojmem měl být seznámen každý uživatel internetu. Cíle chci dosáhnout pomocí kvalitativního výzkumu, konkrétně vedením rozhovoru s preventisty poskytující prevenci pro děti a mládež na 2. stupni základních škol.

3.2 Výzkumné otázky

Výzkumné otázky byly stanoveny tak, aby odpovídaly tématu bakalářské práce, která se zabývá kyberšikanou a možnými preventivními opatřeními pro děti a mládež.

Vzhledem ke zvolenému cíli byly stanoveny výzkumné otázky:

Jaká preventivní opatření preferují preventisté ve své praxi?

Jak probíhá spolupráce s jinými organizacemi při realizování preventivních činností?

V čem spatřují preventisté nejčastější důvody vzniku kyberšikany?

4 METODIKA PRÁCE

4.1 Použitá metodika

Pro účely mé práce byla zvolena kvalitativní metoda pro zjišťování dat. Disman (2000:285) uvádí, že: „*kvalitativní výzkum je nenumerické šetření a interpretace sociální reality. Cílem tu je odkrýt význam podkládaný sdělovaným informacím. Cílem kvalitativního výzkumu je vytváření nových hypotéz, nového porozumění, a především vytváření teorie. Kvalitativní výzkum nám pomáhá rozumět pozorované realitě a posláním je porozumění lidem v sociálních situacích.*“ Pro daný výzkum je vhodný kvalitativní výzkum, jelikož dává možnost získat nové informace z praxe od preventistů, jít ve výzkumu do hloubky a zjistit jejich názory na danou problematiku. Další výhodou je doptávání se na podrobnosti, díky tomu je možné získat mnohem zajímavější informace než z dotazníkového šetření. Při osobním kontaktu jsou lidé otevřenější než v psané formě.

4.2 Techniky sběru dat

Nástrojem sběru dat pro výzkum této bakalářské práce je rozhovor, konkrétně polostrukturovaný rozhovor neboli rozhovor pomocí návodu. Bylo vytvořeno schéma rozhovoru, kde jsou stanovené jednotlivé otázky rozhovoru. Schéma rozhovoru má tři okruhy: důvody vzniku kyberšikany, preventivní opatření využívané na základních školách, spolupráce s jinými organizacemi. Otázky byly stanoveny v souvislosti s určeným cílem práce a výzkumnými otázkami. Polostrukturovaný rozhovor dává možnost volby pořadí otázek a formulace dle situace. „*Rozhovor pomocí návodu je ze strany tazatele volně usměrňován podle připraveného návodu. Návod k rozhovoru představuje seznam otázek nebo témat, které je nutné v rámci interview probrat. Tento návod má zajistit, že se skutečně proberou všechna pro tazatele zajímavá témata. Tazateli zůstává volnost přizpůsobovat formulace otázek a jejich pořadí podle situace. Rozhovor s návodem dovoluje tazateli možnost nejvýhodněji využít čas k interview*“ (Hendl, 1999:111).

Pro vedení rozhovoru jsou nezbytné zásady, které by měl každý, kdo rozhovor vede, dodržovat. Důležité je, aby vytvořené schéma rozhovoru bylo důkladně promyšlené a připravené. Příjemná atmosféra je nezbytná, jelikož pomůže k minimalizaci nervozity a navození důvěry mezi komunikačními partnery. Otázky by měly být formulovány srozumitelně pro komunikačního partnera. Dotazovanému by mělo být dáno najevo, že o něj výzkumník jeví zájem, a že informace od něj jsou pro výzkumníka důležité. Výzkumník by měl být trpělivý a dát konverzačnímu partnerovi dostatek času na odpověď. Všimnout si měl i neverbální komunikace, zejména aktivního naslouchání a udržení očního kontaktu (Miovský, 2006:269).

Rozhovory byly zaznamenány na mobilní telefon a poté přepsány do elektronické podoby, následně došlo k protřídění a pomocí vytvořených trsů byly analyzovány výsledky rozhovorů. Podle Miovského (2006:221) „metoda vytváření trsů slouží k tomu, abychom seskupili a konceptualizovali určité výroky do skupin. Tyto skupiny (trs) by měly vznikat na základě vzájemného překryvu (podobnosti) mezi identifikovanými jednotkami. Tímto procesem vznikají obecnější kategorie, jejichž zařazení do dané skupiny (trs) je asociováno s určitými opakujícími se znaky.“

4.3 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor tvoří preventisté, kteří se zabývají prevencí pro děti a mládež na 2. stupni základní školy. Toto kritérium pro daný výzkum bylo nejdůležitější. Komunikačními partnery byli metodici prevence ze základní školy, policisté z preventivního centra a Krajského ředitelství Policie ČR a sociální pracovník vyškolený v oblasti prevence. Zajímavou informací byla i délka praxe, nehrála však nejdůležitější roli, ale měla by být delší než 2 roky, jelikož lze předpokládat, že s takto vytyčenou délkou praxe budou mít oslovení preventisté více zkušeností. Oblast, kde byl výzkum prováděn, nemůže být uveden z důvodu zachování anonymity a kvůli ochraně osobních údajů nebudou uvedeny názvy organizací, pro které preventisté pracují. V jednom kraji není mnoho odborníků, kteří by se tímto problémem zabývali do hloubky, především na Krajském ředitelství policie ČR.

Z mých kritérií vyplývá, že jsem své konverzační partnery vybírala pomocí záměrného účelového výběru. Miovský (2006:135) říká o účelovém výběru:

„Za záměrný výběr výzkumného vzorku označujeme takový postup, kdy cíleně vyhledáváme účastníky podle jejich určitých vlastností. Kritériem výběru je právě vybraná vlastnost nebo stav. Znamená to, že na základě stanoveného kritéria cíleně vyhledáváme pouze ty jedince, kteří toto kritérium splňují a současně jsou ochotni se do výzkumu zapojit.“

Tabulka 1: Charakteristika komunikačních partnerů

	Pohlaví	Vzdělání	Pracovní pozice	Délka praxe
KP 1	žena	Mgr.	Školní metodik prevence	9 let
KP 2	Žena	PhDr.	Sociální pracovník	7 let
KP 3	Žena	Bc.	Policistka na obvodním oddělení	11 let
KP 4	Žena	Mgr.	Policistka na oddělení prevence Krajského ředitelství ČR	6 let
KP 5	Muž	Mgr.	Policista na Městské policii v poradenském centru	8 let
KP 6	Žena	Mgr.	Školní metodik prevence	8 let

Zdroj: vlastní výzkum

4.4 Realizace výzkumu

Během konce ledna a začátku února 2018 byli kontaktováni preventisté zabývající se prevencí kyberšikany na druhém stupni základních škol. V tomto období bylo zpracováno schéma rozhovoru. Sběr dat probíhal během měsíce února 2018. S konverzačními partnery byla sjednána osobní schůzku prostřednictvím e-mailu. Časová náročnost rozhovorů byla uzpůsobena dle možností konverzačních partnerů, většina trvala 30–40 minut. Komunikační partneři byli velice ochotní a sdílní, vyprávěli příběhy z praxe.

Výzkum probíhal na policejní stanici, ve školách a v kanceláři sociálního pracovníka. Policejní prostředí bylo klidné, ale neútné, strohé, kanceláře nejsou příliš vybavené, bez malby. Školní prostředí bylo veselejší, barevnější, kanceláře byly pěkně vybavené,

doladěné dekoracemi a obrázky. Kancelář sociálního pracovníka byla, podobně jako kancelář školního metodika prevence, hezky vybavená, obohacená o květiny, obrázky, prostředí bylo útulné.

Preventisté byli požádáni, jestli mohou být rozhovory nahrávány na mobilní telefon. Dva preventisté odmítli nahrávání rozhovoru, psala jsem si doslovné poznámky, tím byl rozhovor narušen, preventisté byli trpěliví. Na začátku rozhovoru byli komunikační partneři seznámeni s tématem bakalářské práce a cílem práce, také byli poučeni o záměru výzkumu. Během některých rozhovorů nás vyrušil kolega preventisty, ale byla jsem na to upozorněna předem. Po přerušení jsme navázali na poslední myšlenku a rozhovor pokračoval dál. Po zodpovězení otázek byl rozhovor ukončen. Preventisté byli ochotni poskytnout doplňující informace prostřednictvím e-mailu či telefonu, toho nebylo využito.

4.5 Etika výzkumu

Žádný výzkumník by neměl zapomínat na etickou stránku výzkumu, jelikož při nedodržení etických zásad hrozí neúmyslné poškození komunikačních partnerů. Výzkumník musí brát ohled na čtyři základní okruhy etických zásad, do kterých se řadí: respekt a ohled vůči účastníkům výzkumu, právo na informace, právo na soukromí a ochranu informací o účastnících výzkumu a právo odstoupit od výzkumu. Pro dobře uskutečněný výzkum je důležitá důvěryhodnost výzkumníka, jakou důvěru a respekt výzkumník získá od komunikačních partnerů. Výzkumník musí jednat v souladu se zákonem o ochraně osobních údajů (Miovský:267-273).

Komunikačním partnerům byla zaručena anonymita, proto nikde nejsou uváděna jména ani názvy organizací. Před každým rozhovorem byli tázáni komunikačních partnerů, jestli získaná data mohou být využita pro účel výzkumu.

5 VÝSLEDKY VÝZKUMU

Data jsou získána z provedených rozhovorů s 6 komunikačními partnery. Data jsou zaznamenána a okomentována v číselně řazených trsech. Písmeno X značí shodu komunikačního partnera s uvedenou kategorií.

Tabulka 2: Trs 1 – Zajištění preventivních opatření

	Poskytování primární prevence	Zprostředkování preventivních programů	Realizace a spoluúčast na preventivních projektech
KP 1		X	
KP 2	X		
KP 3	X		
KP 4	X		X
KP 5	X		X
KP 6		X	

Zdroj: vlastní výzkum

Komunikační partneři (KP 2, KP 3, KP 4, KP 5) poskytují primární prevenci přímo na základních školách pro děti a mládež od 6. do 9. třídy. Jedná se o externí pracovníky (policisty a sociálního pracovníka), kteří dochází do školy za účelem poskytnutí preventivních opatření. „Mám na starost hlavně preventivní programy týkající se právě té kyberšikaně...“ (KP 4). „Já dělám prevenci ve školách, když se mluví tady o té kyberšikaně. Snažíme se děti vést, aby se zamyslely.“ (KP3). Někteří z nich se podílejí na vytváření preventivních projektů (KP4, KP 5), které fungují jako preventivní opatření pro děti a mládež, mají zpracované webové stránky, kde se může poučit každý uživatel internetu o bezpečných pravidlech internetu. „... využívám stránky krajského úřadu, kde jsou různé odkazy, hry apod. Na vytváření těchto odkazů jsem spolupracovala.“ (KP 4) „Já ještě spolupracuju na jednom preventivním programu týkající se kyberšikaně. Tento projekt jsem zakládala společně s další kolegyní.“ (KP5) Komunikační partneři (KP 1, KP 6) jsou zaměstnanci školy, jedná se o školní metodiky prevence, ti zprostředkovávají preventivní opatření pro školu, kontaktují externí preventisty nebo zahrnují preventivní

opatření i do výuky, dělají preventivní opatření, ale spíše zprostředkovaně. „Na začátku školního roku jako metodička prevence sestavuju minimální preventivní program pro jednotlivé třídy na celý školní rok a dělám organizační zajišťování preventivních akcí, kontaktuju odborníky, kteří dělají prevenci a domluví s nimi program a témata, o kterých budou přednášet.“ (KP1). „...informovat je o nebezpečích, které se v kyberprostoru vyskytují, ..., to lze provádět formou výuky v hodinách informatiky, občanské výchovy...“ (KP 5). „Na přednášky si zveme externisty a myslím si, že je to pro děti zajímavější, mají větší zkušenosti...“ (KP 1).

Tabulka 3: Trs 2 – Využívaná efektivní primární prevence

	Zážitková pedagogika	Diskuse	Kreslení obrázků	Přednáška s prezentací	Vyprávění příběhů
KP 1	X	X			
KP 2	X	X		X	X
KP 3		X		X	
KP 4	X		X	X	X
KP 5	X			X	X
KP 6				X	X

Zdroj: vlastní výzkum

Komunikační partneři (KP 2, KP 3, KP 4, KP 5, KP 6) využívají během přednášek prezentaci a vidí tuto formu preventivního opatření jako efektivní, avšak nesmí být pouze přečtená prezentace, to pak vidí jako neefektivní. „...jsou to pouze odvykládané přednášky, kdy děti neposlouchají, nebaví je to a nudí se.“ (KP 1). Neefektivnější se jeví doplnění prezentace o vyprávění příběhů, které dovedou až do důsledků, aby si děti uvědomily následky svého jednání (KP 2, KP 4, KP 5, KP 6). „Když to takhle dovedu do těch důsledků, tak najednou úplně vidím, jak oni reagují mnohem intenzivněji.“ (KP 2) „...děti si toto neuvědomují, co všechno jsou schopni způsobit tou svou komunikací, ...“ (KP 3). No a pak jim vyprávím skutečný příběh, ty jsou tím osvědčeným, protože ukazují dětem, o jaké protiprávní jednání jde.“ (KP 5) KP3 vidí efektivitu následovně: „...jakákoli forma prevence má smysl. Je důležitý dostat ty informace k uživatelům internetu...“. Komunikační partneři (KP 1, KP 2, KP 4, KP 5) vidí efektivitu

preventivních opatření v zábavné formě: „*Když už bojujeme proti tomu internetu, tak by to mělo být zpracovaný tak, aby to někomu pomohlo, a hlavně to ty děti bavilo, jinak to nemá smysl. Různě děti natáčejí videoklipy, dělají plakáty apod., baví je tato forma, omalovánky udělaly. Tohle to smysl má.*“ (KP 4). „*Je to zážitková pedagogika, kterou odborníci využívají. Myslím tím hry, kruhová sezení, filmy s případy, hodnocení apod.*“ (KP 1). Komunikační partneři (KP 1, KP 2, KP 3) vidí efektivní uspořádat i diskusi na dané téma s žáky po přednášce nebo se preventisté snaží zapojit děti do diskuse během přednášky. „*Dělám hodinovou interaktivní přednášku, snažím se děti zapojovat do diskuse.*“ (KP 2) „*...po každé přednášce dělám s dětmi diskuzi, využiji k tomu část následující hodiny a vše s nimi proberu, co se jim líbilo, nelíbilo, co bylo přínosné, co si pamatují apod.*“ (KP 1). Komunikační partner 4 vyzývá děti ke kreslení obrázků, říká, že: „*baví je tato forma, omalovánky udělaly. Tohle to smysl má.*“

Tabulka 4: Trs 3 – Důvody vzniku kyberšikany

	Neopatrné sdělení informací	Frustrace člověka	Anonymita	Vývoj informačních technologií	Pomsta
KP 1	X				X
KP 2		X			
KP 3			X	X	
KP 4	X			X	
KP 5	X		X	X	
KP 6			X		X

Zdroj: vlastní výzkum

Důvody vzniku kyberšikany spatřují komunikační partneři v neopatrném sdělování informací (KP 1, KP 4, KP 5). „*...zejména špatné zacházení se soukromými informacemi a neuvážené zveřejnění obsahu např. na sociálních sítích.*“ (KP 1) „*Z mého pohledu je to neuvážené používání internetu...*“ (KP 4). Další zmiňovanou odpovědí byla anonymita, která je umožněna v kyberprostoru (KP 3, KP 5, KP 6). „*... přes ten počítač odpadá ta bariéra nějakého studu prostě nebo nějakých jiných takových problémů, kdy s tou osobou musím mluvit fyzicky z očí do očí. Tady ji nevidím, ale můžu ji napsat, co chci, jak se říká:*

papír snese všechno.“ KP 3 „... internet je anonymní síť...“ KP 6. Podstatou kyberšikany je rozvoj informačních technologií, jelikož se kyberšikana odehrává v kyberprostoru. Jako důvod vzniku kyberšikany považují komunikační partneři (KP 3, KP 4, KP 5) rozvoj informačních technologií. „*Je to dobou, díky rozvoji informačních technologií.*“ (KP 5). *Každopádně jedná se o dnešní dobu, je to doba počítačů, je to doba internetu, což je kyberprostor.* (KP 3) Komunikační partneři (KP 1, KP6) spatřují důvod vzniku kyberšikany i v tom, že se může jednat o pomstu. Konflikt ze školního prostředí se přesune do kyberprostoru, kde se jeden snaží pomstít druhému. *Často se setkávám s tím, že vznikne konflikt ve třídě a potom si vyřizují účty přes sociální sítě nebo obráceně. Kyberšikana se totiž často prolíná se školním prostředím ...*“ (KP 1). „...žák se chce například někomu za něco špatného pomstít, pokud mu někdo udělal něco zlého...“ (KP 6). Komunikační partner 2 spatřuje důvod vzniku kyberšikany v tom, co běžná šikana, problém je v tom, a to, že jsou frustrovaní rodiče. „...frustrovaní jsou rodiče a přenášejí to na ty děti a nemají na ty děti čas, mají spoustu neřešených problémů a je finále jsou to ty tyraní, který šikanují ty oběti.“ (KP 2)

Tabulka 5: Trs 4 – Hrozící rizika v kyberprostoru

	Zneužití sdíleného obsahu	Psychické problémy	Finanční zneužití	Sexuální zneužití
KP 1	X	X		
KP 2	X	X	X	X
KP 3		X	X	
KP 4	X		X	
KP 5	X			
KP 6		X		

Zdroj: vlastní výzkum

Na otázku týkající se hrozících rizik v kyberprostoru, s kterými se může setkat oběť dle zkušeností komunikačních partnerů odpověděli (KP 1, KP 2, KP 4, KP 5), že se jedná o zneužití sdíleného obsahu a dále také psychické problémy (KP 1, KP 2, KP 3, KP 6).

„Vidím riziko i ve zneužití fotek a informací zveřejněných na internetu.“ KP 1. Uživatelé na internetu sdílí i velmi soukromé informace, které mohou ublížit nejen jim, ale i okolí, např. může dojít k finančnímu zneužití. „... vykradeným domem to může začít“ KP 3. „První riziko je zneužití, ať už finanční – nejsme doma, někdo je vykrade a další je takový to psychický zneužití.“ KP 2. Psychické problémy jsou velmi závažné, může vést k závažným následkům, jak uvádí KP 2: „Člověk ho může zmanipulovat jakýmkoli způsobem. Může dojít k sexuálnímu zneužívání až přes nějaký sebepoškození, sebevraždy nebo tak.“ Následky z psychického týrání je závažnější než materiální, jak popsal KP 3: „Když Vás někdo psychicky týrá, vydírá, tak Vám to ublíží daleko víc než vykradený dům a následky jsou daleko závažnější. A ty děcka si fakt často neuvědomují, kam až jejich chování může zajít a co může způsobit“. To potvrzuje i KP 6, který říká, že: „Nejvíce hrozí psychické trauma, duševní problémy, poškození osobnosti člověka, někdy to může vést až k sebepoškození, ubližování si sama sebe až k sebevraždě, pokud tento problém zasáhne člověka dost citově a poraní jej na jeho duši.“

Tabulka 6: Trs 5 – Varovné signály naznačující kyberšikanu

	Změna prospěchu	Vyvolání konfliktu	Doptávání se na situaci	Změna chování	Zvýšená pozornost
KP 1	X	X		X	
KP 2			X		X
KP 3	X			X	
KP 4				X	
KP 5			X		
KP 6	X			X	

Zdroj: vlastní výzkum

Varovným signálem, který může naznačit, že se s obětí kyberšikanou něco děje, spatřují komunikační partneři (KP 1, KP 3, KP 4, KP6) nejčastěji ve změně chování. Za změnu chování popisuje KP 3: „když najednou z veselého dítěte se stane zakřiknuté dítě, které nechce na počítač, nechce s nikým komunikovat, chodit ven, je uzavřené do sebe a často se vymlouvá, nechce třeba i do školy, pokud je ten původ problému ve

školních lavicích.“ To potvrzuje i KP 6 a navíc zmiňuje i: „Taky to může být změna v prospěchu, zhoršení známek například o dva stupně u žáka, který měl jedničky nebo dvojky. Začne na sebe upozorňovat vyrušováním v hodinách, hlučností a nápadným neurvalým chováním, což může signalizovat „mám nějaký problém“. Změnu prospěchu potvrzuje i KP 1. Komunikační partner 2 se setkává se situacemi, kdy při přednášce vypráví příběh a děti se začnou doptávat: „když se mě začnou ptát a co třeba když. Tak už vím, že se s tím setkal. Nechám ho, aby mi to řekl a pak řeknu, no tak jestli se to stalo kamarádce, tak by měla udělat tohle a tohle. A zeptám se nebo se to stalo přímo tobě nebo znáš někoho takového?“ S tím souvisí i zvýšená pozornost, děti najednou zbystří a zajímá je, co v takovém případě mají dělat.

Tabulka 7: Trs 6 – Opatření proti šíření sdílených příspěvků

	Nelze zabránit šíření	Vymazat obsah	Rozhovor s pachatelem o důsledcích	Dále nesdílet obsah	Svěřit se rodičům	Pomoc jiných organizací
KP 1	X	X	X			
KP 2				X	X	
KP 3				X		
KP 4		X	X	X		
KP 5		X		X	X	X
KP 6			X	X		X

Zdroj: vlastní výzkum

Trs 6 se zaměřuje na opatření proti šíření sdílených příspěvků. Komunikační partneři považují za nejvíce efektivní opatření proti šíření nevhodných příspěvků dále nesdílet obsah. Jak uvádí KP 4: „vymazat ho a dál nešířit, taky je možné příspěvek zablokovat nebo kontaktovat správce serveru, ale to dělá kolega až při řešení.“ Komunikační partner 5 doplňuje: *Určitě příspěvek vymazat a dál ho nešířit a svěřit se rodičům. Ti pak udělají další opatření, mohou kontaktovat školu a požádat o pomoc.* KP 6 uvádí jako efektivní k zabránění šíření posměšného příspěvku také následující: „... domluvit mu, aby to už nikdy nedělal, případně samozřejmě pohrozit následky, jaké z této činnosti plynou“. Pokud se kyberšikana prolíná se školní šikanou, je jednodušší pachatele dohledat, ale

pokud ne, vidí jako řešení: „kontaktovat Policii ČR, správce sítě, odborníky, kteří si v této situaci už ví rady, jak tuto osobu vypátrat a potrestat ji, zabránit dalšímu šíření těchto posměšných příspěvků“. Komunikační partner 1 doplňuje: *No, zcela zabránit dalšímu šíření je nemožné. Jedině, co je možné, tak je šíření příspěvku daří tlumit jeho stažením a vysvětlováním...*“ Internet je místo, kde se sdílí spoustu příspěvků, není možné je zcela vymazat, jak sděluje KP 1, jelikož se příspěvky ukládají.

Tabulka 8: Trs 7 - Zpětná vazba na preventivní opatření od dětí

	Forma diskuse s dětmi	Aktivní reakce dětí	Soutěž formou otázek	Hodnocení školy	Nemám zpětnou vazbu
KP 1	X				
KP 2		X	X		
KP 3					X
KP 4	X	X			
KP 5	X	X		X	
KP 6					X

Zdroj: vlastní výzkum

Aby bylo preventivní opatření efektivní, je podstatné mít zpětnou vazbu od okolí. Pokud preventivista ví, jak jsou jeho opatření hodnocena dětmi, může podle toho přednášku upravit a zefektivnit. Zpětná vazba od dětí je poskytována formou diskuse po přednášce, jak uvádí KP 1, KP 4 a KP 5. KP 1 zmiňuje, že: *„Děti hodnotí besedy velmi kladně, právě protože odborníci využívají zážitkovou pedagogiku, baví je to a snažíme se informace z přednášek s nimi opakovat, aby si to pamatovaly.“* KP 2 využívá soutěž na konci přednášky, kdy: *„odpovídají mi na 5 základních otázek, shrnuji tím to, co jsme dělali, co jsme si říkali v té hodině.“* KP 5 se setkává s tím, že učitelé jsou sami překvapení z jim sdělených informací a uvádí: *„ta technika jde hodně dopředu a nestíhají to sami sledovat, tak se mě pak sami doptávají.“* Tak dostane zpětnou vazbu, jelikož ví, že sdělené informace jsou aktuální a přínosné. Také z reakcí dětí lze poznat, jestli je přednáška baví, či nikoli. Komunikační partner 5 sděluje, že: *„... děcka baví ty příběhy, dávají pozor a jde vidět, že je to zajímavá.“* KP 3 a KP 6 se shodli na tom, že neví,

jak bývají preventivní opatření hodnocená dětmi. KP 3 uvádí, že: „... na tuto otázku asi nejsem schopná odpovědět. Já s nimi jsem asi tak hodinu, kde jim přednáším, ptám se jich na nějaké informace, snažím se je zapojit právě těmi otázkami, ale nedělám na konci nějaké vyhodnocení, to spíš s nimi probírají ve škole.“ KP 6 doplňuje: „To nedokážu přesně posoudit, nebyvám přítomna v hodinách informatiky, občanské výchovy“.

Tabulka 9: Trs 8 – Spolupráce preventistů s jinými organizacemi

	Policie	OSPOD	SVP	Psycholog	Neziskové organizace	Škola
KP 1	X	X	X	X		
KP 2					X	X
KP 3	X	X		X		X
KP 4	X			X	X	X
KP 5	X	X		X	X	X
KP 6	X	X	X		X	

Zdroj: vlastní výzkum

Trs 8 se týká spolupráce preventistů s jinými organizacemi. Vzhledem k tomu, že tři komunikační partneři jsou policisté a spolupracují mezi sebou, spolupracují i s ostatními komunikačními partnery kromě KP 2, který spolupracuje s neziskovou organizací. Komunikační partner 1 jako metodik prevence uvádí, že při prevenci spolupracují: „... s policií z oddělení prevence, OSPODEM a kurátorem pro děti a mládež, ..., se střediskem výchovné péče, organizací Podané ruce.“ Ve středisku výchovné péče a v neziskových organizacích se preventisté setkávají se sociálními pracovníky, kde si předávají informace o problematice kyberšikany. V neziskové organizaci Podané ruce se setkávají i s psychology. Jak sděluje KP 3: „... s psychologem může probíhat nějaká spolupráce, pokud víme, že se něco takového jako kyberšikana děje, tak můžeme při vyšetřování psychologa doporučit.“ Komunikační partner 3 spolupracuje také s kolegy z odboru prevence, OSPODEM, doplňuje ještě: „sociálním pracovníkem jako OSPOD – kurátorem pro mládež probíhá spolupráce, občas si předáme nějaké informace, co se týče

prevence, ale spíš jsme v kontaktu při vyšetřování nějakého trestného činu nebo přestupku, kdy je v tom případě zapletený mladiství.“ KP 5 spolupracuje na projektech týkajících se prevence kyberšikany a uvádí: „spolupracuju na jednom preventivním programu týkající se kyberšikany. Tento projekt jsem zakládal společně s další kolegyní. Je zaměřenej na uživatele osobních počítačů.... mám i nějaký další projekty zabývající se touto problematikou.“ Spolupráce probíhá na základě domluvy.

Tabulka 10: Trs 9 – Další využití informací z preventivních opatřeních

	Ve výuce	Diskuze po přednášce	Anotace	Letáčky	Nevím
KP 1	X	X			
KP 2			X		
KP 3					X
KP 4				X	
KP 5		X			
KP 6	X			X	

Zdroj: vlastní výzkum

Tato otázka se zaměřovala na to, jakou formou jsou dále využívány informace z přednášek. Komunikační partneři (KP 1, KP 6) využívají informace z přednášek od preventistů dále během výuky. KP 1 doplňuje: „*Informace určitě využíváme, po každé přednášce dělám s dětmi diskuzi, ... I já ve své výuce využívám informace zjištěné z přednášek.*“ Komunikační partner 5 se přidává s tímto tvrzením: „*A často se mi stává, že říkají, že se na to zaměří i v hodině, že prostě udělají diskuzi po přednášce, dokud jsou děti plní dojmů, a proberou to s nima.*“ Pedagogové jsou často sami překvapeni z informací, které slyšeli na přednášce, proto o nich diskutují s dětmi, jak uvádí KP 5: „... oni většinou učitelé jsou sami z některých informací překvapeni, protože ta technika jde hodně dopředu a nestihají to sami sledovat, tak se mě pak sami doptávají.“ Komunikační partner 2 předává škole anotaci s obsahem, o čem s dětmi diskutovala a potvrzuje předchozí sdělení: „... *strašně často se mi stává, že často chodí a říkají, to jsme vůbec nevěděli, že to, co jste říkala je takhle. To se stává skoro pokaždé. Fajn je neustále aktualizovat data k přednáškám, jít po těch novinkách.*“ Dále zpracovávají letáčky

z informací sdělených na přednášce (KP 4, KP6), KP 4 uvádí: „... *já dávám dětem i letáčky o našem projektu...*“. Komunikační partner 3 neví, zda škola dále využívá informace z preventivních opatření, zmiňuje: „*Domnívám se, že ano, co vím třeba od svých dětí, ale jinak to s pedagogy neprobírám, jestli s tím dál pracuji*“.

Tabulka 11: Trs 10 – Předávání informací rodičům

	Letáky	Od dětí	E-mail	Rodičovské kavárny	Seminář	Až při řešení kyberšikany
KP 1	X	X				X
KP 2						X
KP 3		X				X
KP 4	X	X				
KP 5					X	X
KP 6		X	X	X		

Zdroj: vlastní výzkum

Trs 10 popisuje spolupráci mezi rodiči a preventisty, zda jsou rodičům předávány informace o preventivních opatřeních proti kyberšikaně. Nejčastěji předávají informace dětem a teprve děti hovoří s rodiči o problematice kyberšikany z provedené přednášky (KP 1, KP 3, KP 4, KP 6). KP 3 uvádí, že: „*Rodiče se mohou dozvědět o kyberšikaně od dětí, co se dozvěděly na přednášce. Taký jim říkáme odkazy, kde najdou informace o kyberšikaně a doporučujeme, aby si je přečetly i s rodiči.*“ KP 6 spolupracuje s rodiči více a doplňuje: „*důležité informace sdělujeme formou mailu rodičům a zápisem do žákovské knížky, či předáním této informace na třídních schůzkách. Také pořádáme rodičovské kavárničky 2x za rok, tak zde je také možnost předání informací, či přímo zprostředkování přednášky pro rodiče ohledně šikany, kyberšikany, výchovných problémů apod.*“ Komunikační partner 1 předává informace rodičům: „*Pouze formou letáček prostřednictvím žáků. Rodiče probírají informace s dětmi i doma nebo některé děti se o tom zmiňují.*“ A také zmiňuje, že: „*S rodiči spolupracujeme, ale až při řešení kyberšikany.*“ To potvrzují i další komunikační partneři (KP 2, KP 3, KP 5) „... *my přednášíme jen na těch základkách a s rodiči pracujeme až ve chvíli, kdy řešíme nějaký případ.*“ (KP 3). Komunikační partner 5 sděluje, že: „*S rodiči spolupracujeme většinou*

až v případě řešení kyberšikany většinou. Samozřejmě děláme prevenci i pro veřejnost, když se na nás obrátí s jakýmkoli dotazem v oblasti prevence tak odpovíme. Pokud si nás někdo pozve na nějaký workshop nebo požádá o proškolení, tak to není problém, dohodneme si termín.“ I takto je tedy možné setkat se s rodiči.

6 DISKUSE

Bakalářská práce je zaměřena na preventivní opatření kyberšikany, hlavním cílem bylo zmapovat zkušenosti preventistů s realizovanými preventivními opatřeními proti kyberšikaně. Vzhledem ke zvolenému cíli byly stanoveny tři výzkumné otázky: Jaká preventivní opatření preferují preventisté ve své praxi? Jak probíhá spolupráce s jinými organizacemi při realizování preventivních činností? V čem spatřují preventisté nejčastější důvody vzniku kyberšikany? Na základě výzkumných otázek bylo vypracováno schéma rozhovoru a otázky, které byly pokládány komunikačním partnerům. Zajímal jsem se, jaká efektivní preventivní opatření využívají preventisté pro žáky 6.-9. třídy základní školy. Zabývala jsem se důvody vzniku kyberšikany, v čem preventisté spatřují největší rizika v kyberprostoru. Také jsem se zaměřila na organizace, s kterými preventisté spolupracují při realizaci preventivních opatření, a na formu spolupráce s rodiči. Zaznamenala jsem zkušenosti preventistů s využívanými preventivními opatřeními kyberšikany, osobní pohled na efektivní nástroj k zabránění šíření posměšného příspěvku.

Výzkumný soubor tvořilo šest komunikačních partnerů, kteří se zabývají prevencí na druhém stupni základních škol. Byl využit účelový výběr komunikačních partnerů, jak uvádí Miovský (2006:135) jedná se o postup, kdy jsou komunikační partneři vyhledáváni záměrně podle stanovených kritérií a současně jsou ochotni se výzkumu zúčastnit. Již po prvních čtyřech rozhovorech byl vidět náznak naplnění cílů bakalářské práce, k ukončení došlo až po rozhovoru s šestým komunikačním partnerem, kdy bylo vyhodnoceno, že stanoveného cíle bylo naplněno. Výsledky výzkumu byly zaznamenány do číselně řazených trsů.

Z trsu 1 vyplývá, že komunikační partneři se zabývají preventivními opatřeními proti kyberšikaně, většina (KP 2, KP 3, KP 4, KP 5) poskytuje přímo primární prevenci na základních školách, jedná se o externisty, kteří dělají osvětu pro žáky druhého stupně základních škol. V rámci poskytování prevence se KP 4 a KP 5 spolupodílejí na realizaci preventivních projektů týkající se kyberšikany. Školní metodikové prevence (KP 1, KP 6) zajišťují preventivní programy pro žáky základních škol, zpracují minimální preventivní program, kterým se řídí během školního roku, jak uvádí KP 1: „*Na začátku školního roku jako metodička prevence sestavuju minimální preventivní program pro*

jednotlivé třídy na celý školní rok a dělám organizační zajišťování preventivních akcí, kontaktuju odborníky, kteří dělají prevenci a domluví s nimi program a témata, o kterých budou přednášet.“ Metodický pokyn MŠMT (MŠMT, 2017 [online]) tuto výpověď potvrzuje, že škola je povinna vzdělat žáky v této problematice a zajistit jim bezpečné prostředí, seznámit je s tím, co to kyberšikana je a jak jí předcházet.

Výsledky zachycené v trsu 2 poukazují na efektivní primární preventivní opatření využívané oslovenými preventisty. Komunikační partneři (KP 2, KP 3, KP 4, KP 5, KP 6) preferují poskytování prevence prostřednictvím přednášek doprovázených prezentacemi, které nejčastěji dokreslují na praktických příkladech. Jako efektivní preventivní opatření se osvědčilo vyprávění příběhů s možnými důsledky pro agresora i oběť. Jak popisuje KP 2: *„Když to takhle dovedu do těch důsledků, tak najednou úplně vidím jako oni prostě reagují mnohem intenzivněji. Vidím, že si říkají něco jako aha, tak to jsem udělal taky a mě předtím nedošlo, že by ta IP adresa mohla být takhle problematická.*“ Neuvědomují si, co všechno se může stát a jak svým jednáním mohou ublížit sobě nebo druhým. Preventisté se snaží dělat preventivní opatření zábavnou formou, aby je děti poslouchaly a zapamatovaly si co nejvíce informací. Komunikační partneři využívají různá videa, hry, soutěže, kreslení obrázků, diskutují s dětmi o tématu i po přednášce, aby si děti uvědomily závažnost tématu. Tato forma preventivních opatření je hodnocena dětmi velmi kladně. Preventisté mohou dostat zpětnou vazbu, o které vypovídá trs 7. Zpětnou vazbu dostávají formou diskuse s dětmi, děti se aktivně zapojují a jsou schopni odpovědět na některé sdělené informace, jak využívají komunikační partneři (KP 1, KP 2, KP 4, KP 5). KP 3 a KP 6 nemají zpětnou vazbu, což je škoda, protože kdyby ji měli, věděli by, co je a není efektivní, jestli je jejich preventivní opatření efektivní, případně, co udělat jinak.

Během přednášek preventisté sdělují pravidla bezpečného internetu, jak uvádí KP 5: *„No, tak ty pravidla mám uvedený v prezentaci, ..., ptám se, jestli takové a takové chování je nebo není správné a tak.*“ Kavalír (2009:42) popisuje, o jaké pravidla se jedná. Nejvíce zmiňované je, aby uživatelé neprozrazovali své údaje a svěřili se někomu dalšímu, pokud je někdo obtěžuje a žádá o sdělení citlivých údajů. To souvisí i s výsledky zjištěnými z trsu 3, kde jsou popsány důvody vzniku kyberšikany. Kyberšikana vzniká, jelikož uživatelé internetu nedodrží zmiňovaná pravidla a bezmyšlenkovitě sdělují cizím lidem osobní informace, které by v reálném světě neřekli. S tím je spojena anonymita, kterou

kyberprostor umožňuje. Jak uvádí KP 3: „... přes ten počítač odpadá ta bariéra nějakého studu prostě nebo nějakých jiných takových problémů, kdy s tou osobou musím mluvit fyzicky z očí do očí. Tady ji nevidím, ale můžu ji napsat, co chci, jak se říká: papír snese všechno.“ A také jak uvádí NCBI (2012 [online]) anonymita nedává agresorovi zábrany, jeho dopadení a identifikace je díky anonymitě velmi obtížná, proto je pro ně jednoduché zeptat se na cokoli a oběť nevidí problém v odpovědi. Dalším zmiňovaným důvodem vzniku kyberšikany je vývoj informačních technologií, jak uvádí KP 5: „Je to dobou, díky rozvoji informačních technologií.“ To potvrzuje Panáček, Žiaková (2014:80), že informační technologie se rychle rozšířily a získaly významné postavení. Avšak se díky tomuto rozvoji zvýšila akceptace toho, co je a co není přijatelné v mezilidských vztazích. Macháčková, Dědková (In Černá, 2013:61) hovoří i o tom, že se může jednat o školní šikanu přesunutou do kyberprostoru a může jít o pomstu, kdy se oběť školní šikany mstí svému agresorovi. Školní metodici prevence (KP 1, KP 6) se s tímto setkávají. Komunikační partner 2 jako jediný vidí důvod vzniku i ve frustraci osoby, v nedostatečné pozornosti od rodičů. Kyberprostor je součástí života mladé generace, ale zároveň může mít nepříznivý vliv v procesu socializace (Bezpečně online, 2014 [online]), tím je dáno to, že rodiče jim umožní přístup k internetu, nevěnují jim pozornost, a tak si ji vyžadují v různých skupinách a sociálních sítích. Z výše uvedeného vyplývá, že nejčastější důvody vzniku kyberšikany podle zkušeností preventistů jsou rozvoj informačních technologií, neopatrné sdělování informací, anonymita, kterou internet poskytuje.

Uživatelům, kteří nedodržují bezpečná pravidla internetu a netiketu na internetu (Kavalír 2009:39-42), hrozí rizika v kyberprostoru, která jsou zaznamenána v trsu 4, s tím souvisí i trs 5, který popisuje varovné signály naznačující kyberšikanu. Uživatelé se nezamýšlí nad obsahem příspěvku tak jako v reálném světě, hrozí jim zneužití sdíleného obsahu, psychické problémy a finanční zneužití. KP zmiňuje, že: „...riziko je zneužití, ať už finanční – nejsme doma, někdo je vykrade a další je takový to psychický zneužití.“ V případě, že někdo nedodržuje pravidla bezpečného internetu, hrozí mu výše zmíněná rizika nebo se stal obětí kyberšikany, je důležité znát varovné signály, které nám mohou naznačit, že se s člověkem něco děje. Komunikační partneři (KP 1, KP 3, KP 4, KP 6) vidí nejčastější signál ve změně chování, projevené například změnou nálad, oběť nekomunikuje s ostatními, je uzavřená. Tyto signály potvrzuje i Kavenská (2012:30-33) a dále zmiňuje psychické problémy, deprese, nechutenství, somatické potíže, nepoužívání

internetu, vyhýbání se kontaktu s okolím apod. Komunikační partneři (KP 1, KP 3, KP 6) vidí varovný signál i v případě změny prospěchu. Také při přednášce se může dítě doptávat na konkrétní situace (KP 2), což může být projevem, že něco obdobného prožívá.

Prostřednictvím trsu 6 jsem se snažila zjistit, jaké opatření je efektivní k zabránění dalšímu sdílení posměšného příspěvku, jelikož jak uvádí Macháčková, Dědková (In Černá, 2013:70) tyto informace se na internetu šíří velmi rychle a přihlížející je mohou kopírovat dále. Komunikační partneři (KP 2, KP 3, KP 4, KP 5, KP 6) vidí jako nejefektivnější obsah dále nesdílet. KP 4 doplňuje: „... *vymazat ho a dál nešířit, taky je možné příspěvek zablokovat nebo kontaktovat správce serveru...*“. Tyto opatření jsou zmiňována i na webu (e-bezpeci.cz), kdy doporučují zabránit dalšímu šíření, nevyhledávat a nekomentovat videa, fotky či jiný obsah zveřejněný agresorem. Dalším opatřením, které je možné využít k zabránění šíření obsahu sdíleného agresorem, je možné svěřit se rodičům nebo využít pomoc jiných organizací, také je účinný rozhovor s pachatelem o důsledcích, aby si uvědomil následky svého jednání.

Preventisté spolupracují při poskytování prevence s různými organizacemi. Podle výsledků z trsu 8 vyplývá, že nejčastější spolupráce probíhá s policisty. Komunikační partneři spolupracují i s OSPODEM (KP 1, KP 3, KP 5, KP 6), psychologem (KP 1, KP 3, KP 4, KP 5), také s neziskovými organizacemi (KP 2, KP 4, KP 5, KP 6). Spolupráce probíhá i se školou, nejčastěji navazují spolupráci se školními metodiky prevence. Tyto organizace uvádí i Firstová (2014:145–148), metodik prevence spolupracuje i s jinými organizacemi, které zajišťují preventivní činnost pro školy, se školním psychologem, OSPODEM, policií. V rámci spolupráce probíhá i další šíření informací z preventivních opatření, o kterém vypovídá trs 9. Preventisté se snaží díky spolupráci, aby i pedagogové využívali informace z preventivních opatření ve výuce a pořádali diskuse po přednášce (KP 1, KP 5, KP 6). Komunikační partneři (KP 4, KP 6) zpracovávají letáčky pro děti, jak potvrzuje KP 4: „...*já dávám dětem i letáčky o našem projektu...*“. KP 2 předává anotaci o poskytnuté přednášce pro děti a mládež, kde jsou uvedené důležité informace o problematice. Často se stává, že jsou pedagogové překvapeni z anotace, sami nebyli takto s problematikou seznámeni. Spolupráce preventistů probíhá na základě kontaktování od školních metodiků prevence, dohodnutí termínů a společného

naplánování preventivních opatření a obsahu přednášek. Nejčastější spolupráce je mezi policisty, s psychology a sociálními pracovníky.

Trs 10 vyhodnocuje spolupráci preventistů s rodiči, jestli jsou rodičům předány dostatečné informace o kyberšikaně a možných preventivních opatřeních, popřípadě jakým způsobem. Velmi často komunikační partneři nepřijdou při poskytování prevence do styku s rodiči, ale setkávají se s nimi až při řešení kyberšikany, což je pozdě. Je lepší nastavit kvalitní preventivní opatření, které bude fungovat než řešit následky rizikového chování, je důležité tvořit zdravé mezilidské vztahy, jak uvádí Čech, Zvoníčková (2017: 40). Ševčíková, Dědková (In Černá, 2013:127) zmiňují, že nejlepší možnou prevencí je rodič, který mu bude oporou, vyslechne si ho a dokáže mu pomoci, proto je důležité, aby byl také informován o možných rizicích, kterým se dítě vystavuje. Rodič by měl být seznámen s 10 kroky, jak postupovat v případě, že zjistí, že jeho dítě je obětí kyberšikany, jak je popsán v kapitole Prevence. Podle výpovědí komunikačních partnerů (KP 1, KP 3, KP 4, KP 6) se mohou rodiče dozvědět podstatné informace od svých dětí, které byly proškoleny preventisty o možných preventivních opatřeních proti kyberšikaně, případně také z poskytnutých letáků (KP 1, KP 4). Komunikační partner 6 uvádí, že: *„důležité informace sdělujeme formou mailu rodičům a zápisem do žákovské knížky, či předáním této informace na třídních schůzkách. Také pořádáme rodičovské kavárničky 2x za rok, tak zde je také možnost předání informací, či přímo zprostředkování přednášky pro rodiče ohledně šikany, kyberšikany, výchovných problémů apod.“* To se jeví jako velmi efektivní spolupráce, jelikož rodiče ví, na koho se mohou obrátit, případně využít rodičovské kavárny k osobní konzultaci s odborníkem. Poté je možné odkázat rodiče na spolupráci s dalšími organizacemi, které jsou uvedeny výše.

ZÁVĚR

Kyberšikana je považována za velmi aktuální téma díky rozvoji informačních technologií. Výskyt kyberšikany se neustále zvyšuje. V kyberprostoru běžný uživatel může narazit na spoustu rizik, proto by měl být opatrný a znát bezpečná pravidla internetu a preventivní opatření. V bakalářské práci se zaměřuji na kyberšikanu u dětí a mládeže a možná preventivní opatření, která jsou využívána preventisty na druhém stupni základních škol.

Cílem mé práce bylo zmapovat zkušenosti preventistů s realizovanými preventivními opatřeními proti kyberšikaně. Zaměřovala jsem se na využívaná preventivní opatření. Výzkumný soubor tvořilo šest odborníků poskytující prevenci na druhém stupni základních škol. Za účelem dosažení stanoveného cíle byla použita metoda polostrukturovaného rozhovoru neboli rozhovoru pomocí návodu, který jsem si sestavila na základě sestavených výzkumných otázek.

První výzkumná otázka se týkala preventivních opatření, které preventisté preferují ve své praxi. Výzkum prokázal, že nejvíce využívané preventivní opatření je přednáška o kyberšikaně, kterou doplňuje připravená prezentace. Preventisté vypráví příběhy z praxe, které dokreslují až do důsledky, což se jim velmi osvědčilo. Skutečné příběhy velmi zaujmou pozornost dětí. Jedná se o něco opravdového, co si mohou převést do svého virtuálního světa, někdy zjistí, že se s něčím podobným setkaly, ale neuvědomily si, že jejich jednání mohlo být špatné. Někteří odborníci spolupracují na realizaci preventivních programů, snaží se o zábavnou formu opatření, aby upoutaly pozornost dětí a tyto programy měly smysl. Informace získané z přednášek dále využívají i pedagogové ve výuce nebo uspořádaných diskusích po přednášce, to se jeví jako velmi praktické, jelikož děti jsou plné dojmů a názorů po přednášce, a když s nimi někdo o problematice dále mluví, tak si uvědomí závažnost tématu, než kdyby jim někdo přečetl prezentaci a už to víckrát neslyšely. Tím se ukázalo, že je velmi důležitá zpětná vazba pro preventisty, zhodnocení ze strany dětí, zda tato forma prevence byla účinná nebo by bylo vhodné zvolit jiné opatření.

Na výzkumnou otázku, v čem spatřují preventisté nejčastější důvody vzniku kyberšikany, bylo zjištěno, že uživatelé internetu jsou velmi neopatrní a sdílí osobní informace v kyberprostoru, napíší věty, které by osobně nikdy neřekli. Internet je

anonymní, mají pocit, že jsou nedohledatelní. Jako další důvod, proč kyberšikana vzniká, je považován rozvoj informačních technologií. Bez rozvoje počítačů, chytrých telefonů a dalších zařízení by kyberšikana neexistovala. Rozvoj je velmi rychlý a odborníci musí být neustále ve střehu a aktualizovat si informace. V některých případech kyberšikany může jít i o přesun školní šikany do kyberprostoru, může jít o pomstu mezi agresorem a obětí.

Poslední výzkumná otázka se týkala spolupráce preventistů s jinými organizacemi při realizování preventivních opatření. Odborníci poskytující prevenci jsou policisté, školní metodici prevence a sociální pracovník. Policisté spolupracují mezi sebou, dále s nimi spolupracují i školní metodici prevence. Preventisté také spolupracují s kurátorem pro děti a mládež, někdy i střediskem výchovné péče, setkávají se tedy i se sociálními pracovníky, proto je nezbytné být s touto problematikou seznámen i na pozici sociálního pracovníka. Spolupráce preventistů se školou probíhá na základě oslovení od školních metodiků prevence, sestavení minimálního preventivního programu a dohodnuté přednášky. Další zajímavé výsledky vyšly v případě spolupráce s rodiči. Rodič je pro dítě oporou, pomůže dítěti, když je v nesnázích, proto by měl být dobře informován o možných rizicích v okolí dítěte. Vzhledem k dnešní době a rozvoji informačních technologií, by měl být seznámen s pojmem kyberšikana a kroky, co dělat, aby se dítě nestalo obětí kyberšikany, případně, co dělat, když se obětí stane. Spolupráce s rodiči je však minimální, probíhá spíše až při řešení kyberšikany. Bylo by vhodné rozšířit preventivní opatření a udělat osvětu pro veřejnost.

Každý uživatel internetu by se měl zamyslet nad svým chováním, a především zabývat preventivními kroky a vše, co píšeme, si převést do reálného světa. Oproti běžné šikaně je kyberšikana nebezpečná právě tím, že nemá žádné hranice. Využití práce tedy vidím v informovanosti o preventivních opatřeních kyberšikany pro rodiče dětí ze základních škol, také může práce sloužit jako zdroj aktuálních informací o preventivních opatřeních kyberšikany pro studenty sociálních oborů a sociální pracovníky, kteří se ve své profesi mohou setkat s kyberšikanou. Doporučila bych navázat větší spolupráci preventistů, zejména školních metodiků prevence s rodiči, aby byli více obezřetní.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

KNIŽNÍ ZDROJE

ČECH, O., ZVONÍČKOVÁ, N. *Nebezpečí kyberšikany: internet jako zbraň? České Budějovice: Theia – krizové centrum o. p. s., 2017. ISBN 978-80-904854-4-0.*

ČERNÁ, A. *Kyberšikana – průvodce novým fenoménem. České Budějovice: Grada, 2013. ISBN 978-80-210-6374-7.*

ECKERTOVÁ, L., DOČEKAL, D. *Bezpečnost dětí na internetu, rádce pro zodpovědného rodiče. Brno: Computer Press, 2013. ISBN 978-80-251-3804-5.*

FIRSTOVÁ, J. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2014. ISBN 978-80-7380-321-0.*

HENDL, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-246-0030-7.*

HORECKÁ, M. *Prevence jako odpovědnost městských samospráv. In Ratolest Brno, Perspektivy práce s delikventní mládeží. Brno: Ratolest Brno, o. s., 2011. ISBN 978-80-260-0137-9.*

KAVALÍR, A. *Kyberšikana a její prevence – příručka pro učitele. Plzeň: Dragon Press, 2009. ISBN 978-80-86961-78-1.*

KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-871-5.*

KRAUS, B., HRONCOVÁ, J., a kol. *Sociální patologie. Hradec Králové: Gaudemus, 2007. ISBN 978-80-7041-896-3.*

MACHÁČKOVÁ, H., DĚDKOVÁ, L. Aktéři kyberšikany. In ČERNÁ, A. *Kyberšikana – průvodce novým fenoménem*. České Budějovice: Grada, 2013, s. 55-78.

MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X.

MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4.

ROGERS, V. *Kyberšikana – pracovní materiál pro učitele a žáky i studenty*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-984-2.

ŠEVČÍKOVÁ, A., DĚDKOVÁ, L. Možnosti prevence a intervence. In Černá A. *Kyberšikana – průvodce novým fenoménem*. České Budějovice: Grada, 2013, s. 123-142.

URBAN, L. *Sociologie trochu jinak*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3562-7.

ČASOPISECKÉ ZDROJE

KAVENSKÁ, V. Kyberšikana. *Moje psychologie*. 2012, roč. 7, č. 5, s. 30–33. ISSN 1802-2073.

PANÁČEK, M., ŽIAKOVÁ, E. Kyberšikana-závažný sociálně patologický jev v současné populaci dospívajících v České republice a na Slovensku. *Sociální práce/ Sociálna práca*. 2014, roč. 14, č. 1, s. 79–95. ISSN 1213-6204.

INTERNETOVÉ ZDROJE

BEZPEČNĚ ONLINE. *Dětská delikvence v prostředí internetu – metodická příručka* [online]. [cit. 2017-11-08]. Dostupné z: <http://www.bezpecne-online.cz/finish/3-materialy-pro-ucitele/75-metodika-detska-delikvence-v-prostredi-internetu>

E-BEZPEČÍ. *S kyberšikanou má zkušenost více jak 51% dětí* [online]. [cit. 2014-10-30]. Dostupné z: <<http://e-bezpeci.cz/index.php/veda-a-vyzkum/700-s-kybersikanou-ma-zkusenost-vice-jak-51-procent-deti>>.

NÁRODNÍ CENTRUM BEZPEČNÉHO INTERNETU. *Kyberšikana ve školním prostředí – Metodický materiál pro pedagogické pracovníky* [online]. ©2012 [cit. 2017-10-02]. Dostupné z: <www.ncbi.cz/category/6-metodiky-ucebni-materialy?download=38>.

MŠMT. *Metodického pokynu ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních čj. MŠMT – 21149/2016* [online]. ©2017 [cit. 2018-02-19]. Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny?highlightWords=Metodick%C3%A9+doporu%C4%8Den%C3%AD+pro+prim%C3%A1rn%C3%AD+prevenci+rizikov%C3%A9ho+chov%C3%A1n%C3%AD+%C5%A1kol%C3%A1ch>>.

MV ČR. *Prevence kriminality* [online]. ©2018 [cit. 2018-02-19]. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/clanek/web-o-nas-prevence-prevence-kriminality.aspx?q=Y2hudW09Mw%3D%3D>>.

SEZNAM ZKRATEK

APOD.	a podobně
ČR	Česká republika
KP	komunikační partner
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
NAPŘ.	například
OSPOD	orgán sociálně-právní ochrany dětí
SVP	Středisko výchovné péče

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA 1 – schéma rozhovoru

PŘÍLOHA 2 – přepis rozhovoru s KP 1

PŘÍLOHA 3 – přepis rozhovoru s KP 2

PŘÍLOHA 4 – přepis rozhovoru s KP 3

PŘÍLOHA 5 – přepis rozhovoru s KP 4

PŘÍLOHA 6 – přepis rozhovoru s KP 5

PŘÍLOHA 7 – přepis rozhovoru s KP 6

PŘÍLOHA 1 – SCHÉMA ROZHOVORU

OBECNÉ

- Pracovní pozice, organizace
- Délka praxe

KYBERŠIKANÁ

1. Jakými neuváženými kroky může dojít ke kyberšikaně podle Vás?
2. S jakými signály, které mohou naznačit okolí, že s dítětem není něco v pořádku, se setkáváte v praxi?
3. Kyberšikana se odehrává ve virtuální realitě. Jaká největší rizika hrozí oběti v kyberprostoru podle Vašich zkušeností?
4. Jak vnímáte osobu, která komentuje nebo šíří obsah přidáný agresorem? Jedná se z Vašeho pohledu o účastníka kyberšikany?

PREVENCE

5. Jaká opatření jsou podle Vás efektivní k zabránění dalšímu šíření posměšného příspěvku o oběti?
6. Jaká opatření primární prevence proti kyberšikaně se Vám osvědčila v praxi?
7. Jaká opatření sekundární prevence proti kyberšikaně jsou efektivní?
8. Využíváte Vy informace z přednášek, letáků o kyberšikaně i během výuky? Pokud ano, v jakých předmětech? / Využívají pedagogové informace?
9. Jak bývají preventivní opatření hodnocená dětmi?
10. Která preventivní opatření kyberšikany podle Vás selhávají?

SPOLUPRÁCE

11. S jakými organizacemi spolupracujete při prevenci?
12. Jak často se spolupráce s organizacemi realizuje?
13. S kým nejčastěji spolupracujete?
14. Jakou podobu má spolupráce se sociálními pracovníky/psychology?
15. Jakým způsobem předáváte zásady bezpečného internetu dětem? Případně informace z pokynu MŠMT?
16. Jak navazujete kontakt při spolupráci s rodiči?

PŘÍLOHA 2 – PŘEPIS ROZHOVORU S KP 1

Jaká je Vaše pracovní pozice a náplň práce?

Jsem zástupkyně ředitele a školní metodička prevence na základní škole. Na škole učím 14 let a školní metodičku dělám 9 let. Na začátku školního roku jako metodička sestavuju minimální preventivní program pro jednotlivé třídy na celý školní rok a dělám organizační zajišťování preventivních akcí, kontaktuju odborníky, kteří dělají prevenci a domluvím s nimi program a témata, o kterých budou přednášet. Také řeším vzniklé problémy, děti se na mě mohou kdykoli obrátit. Na prvním stupni si většinou vzniklé problémy řeší třídní učitelky, teprve až je situace závažná a neví si rady, obrátí se na mě. Žáci druhého stupně základní školy se obrací na mě, většinu jsem učila nebo ještě učím a mají ke mně důvěru, právě protože se známe.

Vy jste říkala, že se obracíte na odborníky ohledně prevence, znamená to tedy, že vy neděláte prevenci přímo ve třídách?

Ne, na přednášky si zveme externisty a myslím si, že je to pro děti zajímavější, mají větší zkušenosti, mohou doplnit přednášky i o případy z praxe a je to pro mě někdo nový.

A s kým tedy spolupracujete?

Při prevenci spolupracujeme s policií z oddělení prevence, OSPODEM a kurátorem pro děti a mládež, s policií a kurátorem tedy nejčastěji, také se střediskem výchovné péče, organizací Podané ruce.

A jak často spolupráce probíhá?

Řekla bych, že jednou za měsíc. Podle sestaveného metodického pokynu realizujeme preventivní programy a každý měsíc je nějaký jiný program. No, ale preventivní opatření proti kyberšikaně probíhá jednou ročně.

Aha a jakou podobu má spolupráce se sociálními pracovníky? Třeba s tím OSPODEM nebo střediskem výchovné péče.

No, tak já ty organizace kontaktuju a domluvíme se na společné schůzce, sjednáme témata, kterých se přednáška bude týkat s ohledem na metodický pokyn samozřejmě. Potom domluvíme termín přednášky.

A jakými neuváženými kroky může dojít ke kyberšikaně podle Vás?

No, tak zejména špatné zacházení se soukromými informacemi a neuvážené zveřejnění obsahu např. na sociálních sítích. Často se setkávám s tím, že vznikne konflikt ve třídě a potom si vyřizují účty přes sociální sítě nebo obráceně. Kyberšikana se totiž často prolíná

se školním prostředím, je pro nás těžké rozlišit, jestli se týká případ školy nebo je to záležitosti mimo školu.

S jakými signály, které mohou naznačit okolí, že se s dítětem něco děje, se setkáváte v praxi?

Můžeme si všimnout toho, že se dítě uzavírá do sebe, je vyčleňováno nebo i vyvolává zbytečné konflikty, provokuje ostatní a snaží se získat pozornost.

Aha, je důležité si toho všimnat. Kyberšikana se odehrává ve virtuální realitě. Jaká největší rizika hrozí oběti v kyberprostoru podle Vašich zkušeností?

Oběť v kyberprostoru je ponížena, jsou narušeny vztahy ve třídě, pokud se jedná o ten případ, kdy se kyberšikana prolíná s tím školním prostředím. Abych to shrnula tak bych řekla, že největším rizikem jsou psychické problémy. Vidím riziko i ve zneužití fotek a informací zveřejněných na internetu.

A jak vnímáte osobu, která právě ty fotky šíří a komentuje? Jedná se z Vašeho pohledu o účastníka kyberšikany?

Ne vždy, záleží na konkrétním případě. Všichni nejsou dohledatelní. Děti nejdřív sdílejí a teprve poté přemýšlejí, proto je důležité jim vysvětlit, co je na tom chování špatné a že mohou někomu ublížit. Proto nejsou potrestáni, pouze pachatel.

A jaké opatření je podle Vás efektivní k zabránění dalšího šíření posměšného příspěvku o oběti?

No, zcela zabránit dalšímu šíření je nemožné. Jedině, co je možné, tak je šíření příspěvku daří tlumit jeho stažením a vysvětlováním, funkční je také zdůraznit aktérům, že by věc mohly řešit další orgány jako policie a OSPOD.

Ano, takže když vidí důsledky, tak dostanou strach a obsah stáhnou. A jaká opatření primární prevence proti kyberšikaně jsou efektivní podle Vás?

Je to zážitková pedagogika, kterou odborníci využívají.

Můžete konkretizovat zážitkovou pedagogiku? Co využívají konkrétně?

Myslím tím hry, kruhová sezení, filmy s případy, hodnocení apod.

Jo, tak to je určitě lepší než pouhá přednáška.

Určitě.

A jak využíváte informace z přednášek o kyberšikaně během výuky?

Informace určitě využíváme, po každé přednášce dělám s dětmi diskuzi, využiji k tomu část následující hodiny a vše s nimi proberu, co se jim líbilo, nelíbilo, co bylo přínosné,

co si pamatují apod. I já ve své výuce využívám informace zjištěné z přednášek. Preventista mi zpracovává jakousi anotaci přednášky, s kterou pak dál pracuji. Také v informatice mají učitelé zařazené téma kyberšikana. Poučují žáky o bezpečnosti na internetu, zásadách užívání internetu a samozřejmě mají zakázané připojení na sociální síť ve škole.

A jak bývají hodnocené takové besedy dětma? Hovoříte o tom na té besedě?

Děti hodnotí besedy velmi kladně, právě protože odborníci využívají zážitkovou pedagogiku, baví je to a snažíme se informace z přednášek s nimi opakovat, aby si to pamatovaly.

To je určitě dobře. A která preventivní opatření naopak selhávají podle Vašich zkušeností?

Myslím si, že to jsou pouze odvykládané přednášky, kdy děti neposlouchají, nebaví je to a nudí se.

No jasně, je lepší udělat to zábavnější formou a zaujmout je. A jak navazujete kontakt při spolupráci s rodiči?

S rodiči spolupracujeme, ale až při řešení kyberšikany.

Takže nepředáváte rodičům informace o prevenci kyberšikany?

Pouze formou letáček prostřednictvím žáků. Rodiče probírají informace s dětmi i doma nebo některé děti se o tom zmiňují.

Napadá Vás ještě nějaká informace, kterou byste chtěla doplnit?

Ne asi ne.

Děkuju moc. Na shledanou.

Na shledanou.

PŘÍLOHA 3 - PŘEPIS ROZHOVORU S KP 2

Jaká je Vaše pracovní pozice?

Pracuji jako preventistka na 2. stupni základních škol. Dělán hodínovou interaktivní přednášku, snažím se děti zapojovat do diskuze.

Jaké důvody vzniku kyberšikany vidíte ze své praxe?

Při práci nebo vůbec při aktivitě, jakou mají chytrý telefony, není to jen u toho počítače nebo počítačové hry, o kterých se tak často mluví. Takže při aktivitách existuje celá taková série, co se na tom počítači může odehrát, s čím se mohou setkat, jakým způsobem ho oni sami využívají, prostě tak se jich ze začátku ptám. A ptám se jich i na to, co pro ně ten problém kyberšikana znamená, jestli ho vůbec někdy slyšeli, oni ho většinou slyšeli.

Jak na tu otázku reagují nejčastěji?

První, co začnou říkat je, že je to nezadávat žádné hesla, žádné osobní údaje, nemají nikam psát svoji adresu, nemají nikam psát vlastně svoje jméno, telefonní číslo, ale několikrát jsem se setkala s tím, že v rámci kyberšikany se jim nestala cílená šikana, ale že je někdo kontaktoval zpětně. Když třeba zadají k registraci do hry svůj e-mail a najednou jim napíše úplně cizí člověk, kterýho nikdy neviděli, neslyšeli, nemluvili s ním a najednou jim napíše, já jsem našel tvoje nick nebo prostě vím, že hraješ tu a tu hru, začne s nima komunikovat přes tu mailovou adresu, kterou oni tam zadali, což většinu z nich samozřejmě vyděsí, protože oni dneska už tu zkušenost s tím, že nemají zadávat ty údaje, mají.

Nečekají, že by to mohlo být takhle zneužitě.

Přesně, to je nenapadne, protože když to do toho registračního formuláře zadávají, tak je to nenapadne. Kdyby během hry na ně vyběhlo zadejte svůj e-mail, tak by věděli, že ho zadat nemají nebo i na facebooku že jo, na facebooku zadali svoji pravou adresu mailovou, kterou používají, kterou si založili třeba už ve 4. třídě nebo v 5. třídě, když měli základy internetový aktivity, výpočetní technika. V tomhle předmětu si založili svůj e-mail, kterej pak zadají do toho facebooku při registraci a najednou jim někdo napíše a je to překvapí, jak je to možný, že najednou ten člověk moji adresu má. Což je třeba dobrý, že v tu chvíli si uvědomí, že by to mohl být problém, protože někteří z nich si neuvědomují, že to je problém a s tím člověkem začnou komunikovat nebo ho prostě jen odpálí do nějakýho koše, což je teda v pořádku a ani na to neupozorní rodiče.

Jaký preventivní opatření se Vám jeví jako nejvíc účelný?

Příběh, vyprávění příběhů.

Nějaký konkrétní příklady?

Ano, konkrétní příklad. Když jim dám třeba otázku, Katku na facebooku oslovil cizí člověk, který jí poslal žádost o přátelství, ona ho neznala, ale měl tam hezkou fotografii a ona si ho přidala do přátel a potom ji ten člověk začal nějakým způsobem obtěžovat. Takovej jednoduchej příběh nadnesu a oni řeknou, že tak se to nedělá. A když jim vyprávím příběh představte si, co se stalo a nějakým způsobem to rozšířím do těch detailů. To znamená, když jim začnu vyprávět, že ten člověk si ji našel přes IP adresu, protože ona mu napsala její e-mail a ta IP adresa se mu ukázala, přihlásila se někde z Mc Donaldu, no prostě to začne mít konkrétní podobu, oni samozřejmě vědí, že je to špatně, ale přesto to dělají. Když to takhle dovedu do těch důsledků, tak najednou úplně vidím jako oni prostě reagují mnohem intenzivněji. Vidím, že si říkají něco jako aha, tak to jsem udělal taky a měl předtím nedošlo, že by ta IP adresa mohla být takhle problematická. A už vidím, že v tomto momentu reagují nejlépe.

Aha. Takže jako nejefektivnější vidíte konkrétní příběh vyprávěný i s důsledky.

Ten konkrétní příběh řekněme s trochu drastičtějšími detaily, samozřejmě jinak se příběh vypráví ve třídě 6. a jinak ve třídě 9. Ale v každém případě mi přijde, že na tohle reagují nejlépe.

Takže využíváte spíš formu mluveného slova než nějakých obrázků?

Já mám připravenou prezentaci, která doprovází můj mluvený projev. Na konci hodiny mám nachystanou soutěž pro děti, odpovídají mi na 5 základních otázek, shrnuji tím to, co jsme dělali, co jsme si říkali v té hodině. A ten, kdo odpovídá správně na jednotlivou otázku, dostává samolepku.

Je to tedy pro Vás nějaká zpětná vazba?

Je to samozřejmě pro mě zpětná vazba, jestli poslouchali, i když i díky pedagogický praxi vím a poznám, jestli mě poslouchají. Ale jsou tam otázky i na nějaký četnosti, ty se dozví až na přednášce, takže je to pro mě zpětná vazba.

A je zpětná vazba i tak, že zjistíte, jestli by mohli být potencionální obětí?

To se jako výrazně neprojevuje. Že by byli přímo obětí, s tím jsem se nesečkala, ale několikrát jsem se setkala s tím, že začnou vyprávět svůj příběh, který se dostal do určité fáze, oni v té určité fázi šli za rodičema, a ty rodiče se s tím nějak poprali. Třeba v souvislosti s tou mailovou adresou zrušili ten mail, odinstalovali hru, interakci udělali

tak, aby to dál neprobíhalo. Samozřejmě jsem se setkala s tím, že mi řeknou, mě takhle někdo napadl, kontaktoval přes ten facebook. Dostali žádost o přátelství od cizího člověka.

A když jsme narazili na ty rodiče, Vy nějak spolupracujete s rodičema? Předáváte jim nějaké informace? Nebo to probíhá prostřednictvím dětí?

Přesně tak, v souvislosti s prevencí nespolupracuji s rodiči. Ten, kdo spolupracuje a šíří ty informace dál je ten pedagog na konkrétní škole.

A jaká je Vaše zkušenost, pracuje ta škola dál s těmi informacemi z přednášek? Spolupracujete s tou školou nějak dál?

Tak škola dostane takové shrnutí neboli anotaci z té přednášky a strašně často se mi stává, že často chodí a říkají, to jsme vůbec nevěděli, že to, co jste říkala je takhle. To se stává skoro pokaždé. Fajn je neustále aktualizovat data k přednáškám, jít po těch novinkách. Preventisti na to často nemají čas a nevědí o těch novinkách no.

No, ten internet jde rychle dopředu.

No, jasně, preventista má nějaký kurz nebo má za sebou nějaký proškolení, ale už to může být staršího data.

V čem konkrétně Vy spatřujete největší rizika kyberšikany?

V tom, co běžná šikana. Šikana je nerealistický konflikt. Je to vlastně konflikt kdy si člověk odventilovává svoji agresi. A je úplně jedno, jestli je to dospělý člověk nebo jestli je to dítě. A odventilovává si jí způsobem, který mu je momentálně k dispozici. Prostě s kamarády si někde na záchodě dávají hlavu do záchodu nejslabšímu žákovi nebo ventilují svoji agresi z domova, protože tam si ji odventilovat nemohou. Nebo prostě přes ten internet. Největší riziko spočívá v tom a zase je to problém a já ho vidím jako nejčastější, že frustrovaní jsou rodiče a přenášejí to na ty děti a nemají na ty děti čas, mají spoustu neřešených problémů a je finále jsou to ty tyrani, který šikanují ty oběti. Internet se tomu nabízí. Dnes na tom facebooku je téměř každý. Prostě je to frustrovaný člověk, kdo šikanuje. Člověk, kterej potřebuje pomoc i přesto, že je to zlý agresor. Za tou jeho agresi stojí deprivace.

A Vy jako preventistka, jaké signály vidíte jako ty, co mohou naznačit, že se s tou obětí něco děje?

Tak třeba ty děti ve škole, když se mě začnou ptát a co třeba když. Tak už vím, že se s tím setkal. Nechám ho, aby mi to řekl a pak řeknu, no tak jestli se to stalo kamarádce, tak by

měla udělat tohle a tohle. A zeptám se nebo se to stalo přímo tobě nebo znáš někoho takového? A někdy se tak tváří, že to fakt ta kamarádka je a někdy řekne no já jsem se s tím taky setkal. Nejčastější je, že děti začnou klást otázky na třetí osobu anebo v jednu chvíli, když mluvíš tak tě začnou fixovat pohledem. Když je to obecný, tak nedávají moc pozor a když je to zaujme tak mají tu pozornost. Je dobrý si té třídy všimnout a vyptat se, toho člověka, třeba se ho zeptat a co si o tom myslíš ty i když nezačal sám od sebe. A to je i signál, že by ten člověk s tím mít problém mohl. Někdy se to mohlo stát i jejich rodičům, když je dítěti 14 třeba tak máme může být 35 nebo i méně a určitě je aktivní uživatelkou.

Jo, tak kyberšikana se odehrává ve virtuálním světě. Jaký největší rizika hrozí uživatelům v tomto světě, jak to vnímáte Vy ze svých zkušeností?

První riziko je zneužití, ať už finanční – nejsme doma, někdo je vykrade a další je takový to psychický zneužití. Člověk ho může zmanipulovat jakýmkoli způsobem. Může dojít k sexuálnímu zneužívání až přes nějaký sebepoškození, sebevraždy nebo tak. Nebo ho může zmanipulovat, a to je dneska docela populární, chceš si přivydělat, prodej drog, prodej sám sebe. Jeden případ, kdy si chlap fotil holčičky a ty byly rády, že mají hezký fotky. Chlap si vytipoval ten typ dívek, který si neuvědomují do jakýho rizika se dostávají, nějaký sociálně slabší, kde rodina nefunguje, tak jak by měla. Přiměl jejich kamarádky, aby se i ony nechali vyfotit až po tři čtvrtě roce ho jedna práskla, a tak se na to přišlo, je zavřenej. Na podzim se stalo to, že holčičce posílaly holky fotky bobra. Je sedmačka, byla vyspělejší a na zeď jí dávaly fotky bobra, ale všichni věděli, o čem se mluví. Holčička se cítila hrozně. Spolužačky to mínily jako srandu, ale je to velká urážka a psychická zátěž a maminka to řešila, nebylo to vůbec jednoduchý.

Vy poskytnete ve škole tedy primární prevenci. Když se něco takového stane, jak je informujete, co mají dál dělat?

Je k tomu manuál, ověřenej postup, který ho se drží. První krok je zastavení aktivity, kontakt s rodiči viníka, na škole by měli řešit s výchovným poradcem anebo zprostředkovaně přes školu se sociálním pracovníkem, zprostředkovat takovou komunikaci, aby k tomu nedoházelo a viníkovi došlo, co způsobil, o co teda jde. Pravda je ta, že u rodičů agresorů jsou často těžké sociální podmínky a ty rodiče snižují vážnost toho, co se stalo. Nejčastější věta je jsou to děti. Taková věta je obtížná. Zásadní je to, aby preventista nebo sociální pracovník, výchovný poradce, aby ta škola jasně a

jednoznačně zasáhla a kontaktovala rodiče, dotáhla to do konce a problém dořešila jako mediátoři. Oni nemohou působit v té rodině, to ne, ale můžou rozumně vysvětlit. Ještě jsem zapomněla jednu důležitou věc, co vidím jako vynikající, a to je zákaz užívání telefonů ve škole. Na základní školu v průběhu výuky telefon nepatří. To se zavádí na základní škole. Když se mi neudělá dobře, tak to funguje tak, že učitel dítěti telefon dá a může zavolat. A to, že o přestávkách nemají telefon u sebe, tak to snižuje nejen riziko šikany, ale zároveň to zvyšuje i komunikaci mezi dětma, ukazuje jim to jiný model komunikace než virtuální a ztmeluje je to, je to jiný náboj pro trávení přestávky.

Ta komunikace na internetu odbourává vztahy že jo.

Já si to nemyslím. Svět je dál, je to něco s čím se musíme smířit, právě naopak spolu komunikujeme čím dál víc. Ale komunikujeme jinak. Dneska rodiče říkají já, když jsem byl malej tak jsem lítal kolem baráku. Dneska to mají děti takhle, jiný už to nebude. Budou spolu komunikovat takhle. Člověk, kterej se tomu snaží bránit je trošku zpáteční. Je tady spousta řešení. Můžeš si hrát na tabletu tak dlouho jak hrát venku. Rodič má spoustu nástrojů, jak utlumit ten čas co v té virtuální realitě tráví.

S kým spolupracujete při té prevenci?

S jednou organizací, s kterou mám smlouvu, jsem od nich proškolená.

Jste tedy sociální pracovník?

Jo.

Já vám moc děkuji za cenné informace. Z mých dotazů je to vše, chtěla byste ještě něco dodat?

Nic mě nenapadá, kdybyste potřebovala, tak se mi ozvěte.

Díky. Na shledanou.

Na shledanou.

PŘÍLOHA 4 – PŘEPIS ROZHOVORU S KP 3

Tak pokud můžeme začít, tak jaká je Vaše pracovní pozice?

Já pracuju na obvodním oddělení, tady na Policii ČR, vyšetřuju jednotlivé případy, když přijde oznamovatel oznámit, že se něco stalo, tak nejprve zjišťujeme, jestli se jedná o trestný čin nebo přestupek, ale Vás asi spíš zajímá ta prevence, že?

Ano, jaká preventivní opatření jsou podle Vás efektivní proti kyberšikaně? Vy děláte prevenci, že?

Policie jako za sebe má oddělení prevence nebo odbor prevence. Ano, děláme prevenci ve školách, když se mluví tady o té kyberšikaně. Snažíme se děti vést, aby se zamyslely. Dáváme jim takové vodítko, seznámíme je, co je trestný čin, co přestupek, děti si toto neuvědomují, co všechno jsou schopni způsobit tou svou komunikací, žertíky na facebooku, skypu, asku a podobně. Z tohoto důvodu prevenci děláme, aby se těmto zbytečným problémům vyhnuly a nemusely nikomu ublížit. Každý jsme jiný psychicky, každý to vnímáme jinak ať je to pomluva, výsměch a ty děti si to neuvědomují. Nese to doba, kyberprostor, jsou na to zvyklé, a to co napíšou, nejde smazat, nejde to vrátit zpět. Ta historie tam je. Snažíme se děti s tímto seznámit, aby si na to dávaly pozor, tak stejně jak ony mohou páchat trestné činy, tak se je snažíme upozornit i na trestné činy, které mohou být páčány na nich, čemu se vyvarovat, s kým komunikovat, ohledně facebooku, kamarádů, „těch 1000 přátel“, zda jsou přátelé, jestli je znají nebo je to kamarád kamaráda. Toto je problematika, kterou s sebou nese ten kyberprostor a rizika, která tam hrozí. Například si neuvědomují, že když napíše: zítra jedeme s našima na dovolenou na týden, tak tím ohrožují nejen sebe, ale celou rodinu, dům. Dávají tím prostor zlodějům, různým deviantům, kteří mohou zneužít ty informace.

Je to nebezpečný prostor nebo spíš se může stát nebezpečným díky naší neopatrnosti. Děláte jen přednášky nebo máte i nějaké stránky na internetu nebo jaké preventivní opatření využíváte?

Stránky jako za obvod nemáme, nevím, jestli kolegyně z prevence má svoje stránky, myslím si, že také ne. Různé odkazy jsou na stránkách Krajského ředitelství Policie ČR, jsou tam odkazy, které jsou perfektně zpracované. Já využívám prezentace, které využívám na přednáškách ve spolupráci se školou, kdy oni si nás slovně vyžádají. Děláme prevenci i ve školkách, ale na základních školách je to účinnější. Snažíme se děti seznámit

s kyberprostorem. Spolupracujeme s odborem prevence naší policie, ale i my jako za obvod chodíme a děláme přednášky dle domluvy.

A s kým dalším spolupracujete?

Tak mluvila jsem o kolegyni z odboru prevence, dál teda spolupracujeme se školou, hlavně s metodikem prevence. Pokud se kyberšikana odehrává mimo školu, tak i tak je škola vyrozuměná o tom, že se něco takového děje. V té škole probíhá šetření. Když máme zjištěný mladistvý pachatele, tak si zjišťujeme, co to je za lidi, z jaké rodiny pochází ty děti, jak se chovají, jaký mají prospěch, jestli to jsou malý „ajtáci“ jo nebo jestli se jedná o děti ze sociálně slabších rodin, jaký je vztah mezi poškozeným a pachatelem, jestli mezi nimi probíhala nějaká šikana jako třeba fyzická, jestli ta škola to někdy řešila jo. To si myslím, že jsou takové základní kroky.

A jak probíhá spolupráce se sociálními pracovníky nebo psychologem?

Tak se sociálním pracovníkem jako OSPOD – kurátorem pro mládež probíhá spolupráce, občas si předáme nějaké informace, co se týče prevence, ale spíš jsme v kontaktu při vyšetřování nějakého trestného činu nebo přestupku, kdy je v tom případě zapletený mladiství. Včasnou intervencí informujeme kurátora a on nám podá bližší informace o té rodině, protože s nimi spolupracuje blíže. A s psychologem může probíhat nějaká spolupráce, pokud víme, že se něco takového jako kyberšikana děje, tak můžeme při vyšetřování psychologa doporučit. Dítě může docházet ambulantně třeba k nějakému psychologovi, psychiatrovi, kdy teda jsou tam nějaké problémy a na základě jeho sezení různých zjistí, že třeba dítě může být šikanováno. I to se může stát, samozřejmě. Podnět může přijít opravdu i od toho doktora, kdy teda zjistí nebo většinou je to od obvodní lékařky, kdy přijdou rodiče s dítětem, protože dítě má nějaký úraz, doktorka zjistí třeba i nějaké modřiny jiné, nebude se jí to zdát, jako uvidí, že děcko je asi zakřiklý, nebo pokud doktorka vyhodnotí, že je tam něco v nepořádku, protože samozřejmě svého pacientka, pokud tam dochází nějakou dobu pravidelně, když je nemocný, je to její pacient, tak by ho měla trošku znát.

A jak často se spolupráce realizuje?

No, to je různé, prostě podle potřeby, jak se vyskytne nějaký případ, který je potřeba řešit nebo když se bavíme o té prevenci, tak záleží, kolik škol nás osloví, abychom u nich přednášeli.

Jo. A proč si myslíte, že ta kyberšikana teda vzniká, když jsou taková preventivní opatření a mohou využít takové organizace?

No, kyberšikana, proč vzniká. Každopádně jedná se o dnešní dobu, je to doba počítačů, je to doba internetu, což je kyberprostor. Podle mě a podle názoru, když to konzultujeme, získávají nějakou závislost na těch počítačích, počínaje hrama nějakýma počítačovýma a konče prostě přes komunikaci mezi sebou, kdy ty děti opravdu získávají nějaké návyky i na té komunikaci internetové, lépe řečeno kyberprostorové. Je to pro ně příjemnější sedět doma v teple a komunikovat přes ten počítač, kdy tam odpadá ta bariéra nějakého studu prostě nebo nějakých jiných takových problémů, kdy s tou osobou musím mluvit fyzicky z očí do očí. Tady ji nevidím, ale můžu ji napsat, co chci, jak se říká: papír snese všechno. Tak asi tímhle způsobem se domnívám, že ty děti to berou takhle, proto dochází k přestupkům, trestným činům, protože ty děti nemají meze, neznají hranice. Oni to nepovažují za trestnou činnost, že se něčeho dopustily, ale když byste je, kolikrát když máme přednášky na těch školách a řeknete jim: a udělal bys tohle v reálu? Kdybys měl jít po městě nebo ke škole a naproti někomu si stoupnout a říct ty seš Tak řeknou, že ne, ale nejsou schopni Vám na to odpovědět, proč to zrovna napsaly tam. Přitom i ten, co ten obsah šíří, tak už se účastní té kyberšikany, i když my ho ve vyšetřování nebereme jako dalšího pachatele. Když se na to díváme z historie, třeba 20 let zpátky a ze současnosti, kdy ta doba je uhnaná, děti chtěou mít všechno rychle a hned, když chceme něco zjistit rychle a internet nám nejede dostatečně rychle, tak jsme hrozně naštvaní a tato společnost je na to zvyklá jako že informace máme teď a dostupné, ty děti v tom žijí a vyrůstají, a pokud vyrůstají v tom, že mají všechno a hned, jsou schopni si vyhledat plno informací na internetu i k učení, pak už jsou argumenty děcek i vůči učitelům proč bych se to měl učit, mám internet. Nechápu, že to, co mají v hlavě, už jim nikdo nevezme. Oni by měly být chodící počítač. V tomto duchu by každý rodič měl vést svoje dítě. Když se s někým potká, aby byl schopný odpovědět, něco by měl znát. A v tom se to střetává, pokud se s někým potká. Ty děti, když nechodí ven, tak se nemohou s nikým potkat, neudrží komunikaci s dětma, pouze přes počítač. Ve škole nějaká komunikace je, ale ve chvíli, kdy dojdou domů, se zavřou. A myslím si, že i díky tomuhle mají i nutriční poradkyně dost práce, protože děti nemají pohyb, vyžití. V pubertě, kdy jim řadí hormony, tak tu aktivitu potřebují. U počítače ze sebe tu aktivitu nedostanou. Osobně si myslím, že ty děti zaukolovat, dát do různých kroužků, nebo je minimálně donutit jít ven s kamarády, tak

aby neztrácely takovou tu normální komunikaci, tu lidskou, ten střet očí, kontakt, mimiku, gesta. Všechno, aby si uvědomovaly, proč je ten člověk stavěný, vše, co nám je přirozeně dáno. O tohle všechno jsou ochuzeni u počítače. Já, když píšu, tak neslyším tón, intonaci hlasu, neslyším, nevidím, jak ten člověk zareagoval. Samozřejmě může dojít k mnoha nedorozuměním.

A jakým způsobem předáváte dětem informace o bezpečných zásadách internet a netiketě, která jsou i součástí metodického pokynu MŠMT pro školy?

Tak já jim ty informace předám v rámci té přednášky, samozřejmě se neřídím metodickým pokynem MŠMT, mám nějaké svoje materiály ze školení. Ve škole mají tyto pokyny, mají různé pedagogické poradce a ti zařizují prevenci ve školách, kde jsou dětem předány informace o bezpečnosti na internetu.

A jak bývají ty Vaše přednášky hodnocené dětmi?

No, tak na tuto otázku asi nejsem schopná odpovědět. Já s nimi jsem asi tak hodinu, kde jim přednáším, ptám se jich na nějaké informace, snažím se je zapojit právě těmi otázkami, ale nedělám na konci nějaké vyhodnocení, to spíš s nimi probírají ve škole.

Aha, dobře. Takže po Vaší přednášce nějaký pedagog nebo výchovný poradce s nimi probírá informace získané z přednášky během výuky?

Domnívám se, že ano, co vím třeba od svých dětí, ale jinak to s pedagogy neprobírám, jestli s tím dál pracují.

A vy spolupracujete i s rodiči nebo děláte preventivní přednášky jen dětem? Jak se o problematice kyberšikaně dozví rodiče?

Ano, my přednášíme jen na těch základkách a s rodiči pracujeme až ve chvíli, kdy řešíme nějaký případ. Rodiče se mohou dozvědět o kyberšikaně od dětí, co se dozvěděly na přednášce. Taky jim říkáme odkazy, kde najdou informace o kyberšikaně a doporučujeme, aby si je pročetly i s rodiči.

Aha, no záleží, jak doma děti s rodiči komunikují, jestli jim ty informace opravdu řeknou. A jaké třeba preventivní opatření selhává podle Vás?

Já si myslím, že jakákoli forma prevence má nějaký smysl. Je důležitý dostat ty informace k uživatelům internetu a je jedno jakým způsobem, ale měli by být informováni o rizicích internetu.

My už jsme se bavili o tom, co může být tím rizikem, jako ten vykradený dům, co jste zmiňovala. Setkáváte se ještě s nějakými riziky?

Tak přesně jak jsem říkala, vykradeným domem to může začít, ale není to jen o materiální stránce, druhou stránku hraje ta psychická stránka oběti. Když Vás někdo psychicky týrá, vydírá, tak Vám to ublíží daleko víc než vykradený dům a následky jsou daleko závažnější. A ty děcka si fakt často neuvědomují, kam až jejich chování může zajít a co může způsobit.

A co může třeba tomu rodiči naznačit, že se s dítětem něco děje? S čím se nejčastěji setkáváte v praxi?

No, tak asi změna chování, když najednou z veselého dítěte se stane zakřiknuté dítě, které nechce na počítač, nechce s nikým komunikovat, chodit ven, je uzavřené do sebe a často se vymlouvá, nechce třeba i do školy, pokud je ten původ problému ve školních lavicích. Často se kyberšikana prolíná s tou školní šikanou, takže se může vymlouvat, že je mu špatně, je nemocný, protože se mu nechce do školy, bojí se, co ho tam čeká. To dítě by se mělo rodičům svěřit, pokud se něco takového děje a řešit to dál ať už s náma nebo s učitelem a ten nás nebo kurátorku kontaktuje, ale nemělo by se nad tím jen tak mávnout rukou.

To určitě ne, rodiče by měli být ve střehu a všímat si změn u svých dětí.

Ano přesně tak.

Napadá Vás ještě nějaká důležitá informace, co byste k tomu chtěla doplnit?

Ne.

Tak to bude ode mě všechno. Moc děkuji. (vypnutý diktafonu)

Nemáte za co. Kdybyste něco potřebovala, tak se ještě ozvěte a přeji Vám, ať to dobře dopadne.

PŘÍLOHA 5 – PŘEPIS ROZHOVORU S KP 4

Tak pokud můžeme začít, ráda bych se Vás zeptala, co je Vaší náplní práce?

Já dělám tady na Krajském ředitelství Policie ČR konkrétně na oddělení prevence. Jsem koordinátorkou prevence. Mám na starost hlavně preventivní programy týkající se právě té kyberšikany nebo na ZŠ u 1. Stupně dělám přednášky týkající se dopravní výchovy, šikany, bezpečného chování na internetu, u 2. Stupně občas ještě šikany, ale spíše už kyberšikany, a hlavně přednáším o drogách a trestné odpovědnosti, protože si neuvědomují, že když něco udělají, tak jsou za to odpovědni a má to pro ně důsledky.

Aha, to jsou důležitá témata prevence. Když se zabýváte kyberšikanou, tak proč kyberšikana podle Vás vůbec vzniká? S jakými příčinami se setkáváte?

Z mého pohledu? nikdy jsme to jako preventisté nějak nezkoumali, ale dělají se různé průzkumy.

Ano, podle Vašeho názoru.

Z mého pohledu je to neuvážené používání internetu a tak dále. Vždycky nějaká akce má nějakou reakci. Včera jsem byla na speciální škole. Je to trend poslední doby ten internet a zvlášť u dětí a je to to, co nám internet nabízí. Někdo o někom něco řekne na internetu, na facebooku, to je nejčastěji skloňovaný výraz. Například dneska Petříček smrděl a spustí se lavina různých lajků, statusů a díky tomu může vzniknout kyberšikana. To je taková ta nechtěná část. Samozřejmě, když je cílená, tak si myslím, že je to daleko větší zbraň pomsty než dnes v reálném světě. Já jsem to přirovnávala k tomu, že jedním výrazem na internetu můžete zabít stejně tak jako byste vzali do ruky nůž a vrazili ho někomu do srdce, protože může dostat člověka do situace, že spáchá třeba sebevraždu. A je to mnohem závažnější zbraň komentovat někomu něco na internetu. Takže důvody nebo příčiny vzniku si myslím, je to rozvoj a neuvážené používání internetu.

A jak vnímáte právě tu osobu, která komentuje nebo o někom rozšiřuje pomluvu na internetu? Jedná se z Vašeho pohledu o účastníka kyberšikany?

Tak ten, co na internet přidá nějaký ten posměšný obsah, ať už je to na asku, facebooku a dalších sociálních sítích, je pachatel. Ale Vy jste měla na mysli asi ty, co to šíří?

Ano, přesně tak.

No, tak určitě všechny nedohledáme, samozřejmě pokud se prolíná školní šikana s kyberšikanou, tak to řešíme upozorněním spolužáků, aby obsah vymazali. A v podstatě

ano, jsou to účastníci kyberšikany, ale nejsou potrestáni, pouze upozornění. Na internetu je spousta lidí a pokud se tam jednou něco dostane, tak už se to těžko stahuje pryč.

A jaké opatření je podle Vás tedy efektivní k zabránění šíření takového příspěvku?

No, tak jak jsem říkala, vymazat ho a dál nešířit, taky je možné příspěvek zablokovat nebo kontaktovat správce serveru, ale to dělá kolega až při řešení.

A jaká opatření prevence proti kyberšikaně se Vám osvědčila v praxi?

Já dělám přednášky pro děti a mládež na ZŠ a využívám stránky krajského úřadu, kde jsou různé odkazy, hry apod. Na vytváření těchto odkazů jsem spolupracovala. Když už bojujeme proti tomu internetu, tak by to mělo být zpracovaný tak, aby to někomu pomohlo, a hlavně to ty děti bavilo, jinak to nemá smysl. Různě děti natáčejí videoklipy, dělají plakáty apod., baví je tato forma, omalovánky udělaly. Tohle to smysl má. A smysl má osvěta, osvěta, osvěta nejen pro děti, ale celkově pro veřejnost. Vzdělanost lidí, co se týče používání internetu je, ale do té míry, na co můžu kliknout a podobně, ale jak se tam chovat, co na mě číhá, nad tím už lidi nepřemýšlejí. Ne za každou cenu odkliknout každý odkaz nebo mail, který mi přijde. A tady na příkladech, že někdo řekne: napadli mi bankovní účet, nemám tam žádný peníze, proč. Přijde jim mail od komerční banky. A podle těch řádek vidím, že to není čeština, že je to přelouskaný googlem, nevím, z jakého jazyka, je tam spousta chyb ve slovosledu a tak dále. Je tam psáno ať rozkliknou přílohu pro zabezpečení internet bankingu a lidi to udělají, i když vidí ten jazyk v jakém je to psané: My zjistili jsme, že účet Váš může být napadnout, lépe zabezpečit účet Váš, rozbalit příloha. Bezmyšlenkovitě přílohu rozkliknout. To nejsou normální lidi, kdo tohle udělá. Jsou to lidi, kteří budou hrdě prohlašovat, že v televizi nic není. Já to vím, ale v těch zprávách zrovna budou reportáže o tom, jak další hackeři rozesílají takové a takové maily. Jo už mě taky takovej mail přišel, ale vymazala jsem ho. Lidi si myslí, že jsou velice vzdělaní, ale nejsou. A když přednáším a zeptám se dětí, kdo u nich nejvíce ovládá internet, jestli mamka nebo taťka, tak oni, že ne, že právě oni (ty děti). Přijde maminka a řekne: pojd' mi to zapnout, chce se podívat na žena.cz. Všechno děcka dělají, kolega řeší případy i 14letých hackerů. Prostě si na internetu dokáží najít a stáhnout hackerské programy, jak co ukrást na internetu. Měl 14letého pachatele, který 50letému chlapovi podvrhnul phishingovou stránku. Chlap hrál nějakou hru, aby měl lepší zbroj a postavy, tak sem tam do toho dal 200 Kč – 300 Kč měsíčně až jeho postava měla hodnotu 50 000 Kč. A dostal se do vysoké úrovně. Chlapec mu tam dal nějakou fishingovou stránku, to znamená, je to

stránka, která se tváří jako normální stránka té hry, máme pro Vás bonus v podobě nové zbroje, přihlašte se znovu svými přihlašovacími údaji. Chlap se přihlásil. Vyřukal heslo. Místo teček, rovnou linkou tečou pachateli písmenka toho hesla. Jen co to odeslal, tak do 10 minut měl zablokovaný účet a nemohl se přihlásit a ztratil herní postavu 76 úrovně kategorie v hodnotě 50 000 Kč.

No, to je fakt neskutečné, běžný uživatel je rád za e-mail apod. a děti zvládají takovéto věci.

Já jsem se do toho zapojila, protože jsem byla taková rozhořčená z toho, co všechno se těm dětem může stát. Proto jsem vstoupila do projektu krajského úřadu. Dělávají se různé soutěže, malují. Když už něco namalují, tak aspoň se donutí ty děti nad tím přemýšlet a pak se třeba podle toho začnou chovat. Je otázka toho, jak ta osvěta na těch školách je, když učitel a výchovný poradce budou dělat přednášky, tak to půjde jedním uchem tam a druhým ven. Je potřeba najít lidi na to, ať už z řad policie nebo jiných organizací, kteří jsou v té třídě něco nového a děti jsou ochotné je poslouchat.

S kým spolupracujete nejčastěji při prevenci?

Myslíte jako když děláme ty přednášky a tak?

Ano.

No, tak jak říkám spolupracujeme s policisty mezi sebou, se školama, někdy i s neziskovkama.

Dobrý projekt má rozjetý městská policie a myslím si, že podle nich to přebírá každá další policie ve větších městech. Organizací, který se tím zabývají je plno. Přednášela jsem i na různě rozbíhajících se projektech, pro to, aby splnili nějaké podmínky přidělení peněz z fondu, tak jsem tam byla přizvána a nevím do dneška, jak některé projekty dopadli. Přijde mi, že je to jak jepičí život, moc dlouho nevydrželi, nebo nejsou nikde vidět.

A ještě s někým dalším spolupracujete?

Tak samozřejmě dají se zapojovat další neziskové organizace jako Bílý kruh bezpečí a linka důvěry, psychologové. Mámě policejní psychology, můžeme i doporučit externího psychologa. Ale s nimi spolupracuje až kolega při vyšetřování. Spolupráce je důležitá hlavně proto, abychom byli informováni o novinkách, protože ten virtuální svět je rychlý a s něčím novým se setkáváme dnes a denně.

A jak často spolupráce probíhá?

Tak záleží s kým, s kolegy z jiných oddělení tady na Krajském ředitelství často, skoro denně, s městskou policií spolupracujeme také docela často, asi několikrát do měsíce. Co se týče neziskovek, tak to je ojedinelé.

A se školou?

Podle toho, jak nás kontaktují, že chtějí nějakou přednášku nebo nějaký program od nás připravit.

A v čem spatřujete ten největší problém (či riziko) kyberšikany podle Vašich zkušeností?

V lidské blbosti (smích). Tady ty problémy se dějí díky lidské hlouposti a neopatrnosti. Dneska každé dítě ví, že když odchází z domu, tak ten dům je potřeba zamčít i auto. Ale lidé na internetu si svoje soukromí nezamykají, jestli si myslí, že bezpečné heslo je svoje datum narození, tak ať si myslí, ale potom ať si nechodí stěžovat, že se mu někdo naboural do jeho účtů na internetu. Například, to je vrchol lidské hlouposti, když někdo začne komunikovat s nějakou španělskou loterií firmou, kdy nám píšou, že jsme vyhráli dva miliony eur, je zapotřebí, abyste si zřídil speciální účet a zaplatil daň z převodu, která činí třicet tisíc eur. Jak vidí, že vyhrál dva miliony, tak si někde klidně 30 tisíc eur půjčí. Pak vzniknou komplikace typu, že došlo k chybám a bylo nutno vzít si právníka, kterého je třeba zaplatit, aby převod proběhl v pořádku. Tak ty lidi jsou schopni všechno zaplatit, klidně sto tisíc eur jenom proto, že jsou hloupi. A když se jich zeptáte a Vy jste se k nějaké španělské loterii přihlašoval, ne a kontaktoval jste někoho takového, ne. Tak jak jste si mohl myslet, že jste vyhrál? To je přesně ono, ta neopatrnost a hloupost.

Opravdu se lidé na internetu nezamýšlí tak jako ve skutečnosti. Když děláte ty preventivní opatření, jak jsou hodnocená dětmi?

Tak protože se fakt snažíme o zábavnou formu, tak si myslím, že je to fakt baví a dávají pozor, nevyrušují a jsou aktivní. Takže si myslím, že jsou hodnocená dobře, no, jak jsem říkala, když přijde někdo nový, a ještě v uniformě, tak děti zbystrí.

A jak využívají učitelé informace z přednášek na výuce?

To opravdu nevím, já dávám dětem i letáčky o našem projektu, po besedě mají asi nějakou diskusi s metodičkou prevence, ale jinak nevím.

Jak předáváte dětem informace o bezpečných zásadách internetu nebo netiketě?

Znáte netiketu?

Ano netiketu znám, je to vlastně etiketa na internetu. No, tak informuju je o tom v rámci přednášky, říkám jim, co by měli a neměli dělat na internetu, vymyslím příklady a potom se zapojují i oni a doplňují další příklady.

Jak navazujete kontakt při spolupráci s rodiči?

No, my spolupracujeme spíš se školama, s děčkama, ale rodičům většinou předávají ty informace až děti, proto jim dáváme letáčky, aby je ukázaly doma rodičům, a tak se dozví i rodiče něco o té problematice.

Aha. Napadá Vás ještě něco důležitého?

Asi ne.

Tak já Vám děkuju moc za rozhovor. Mějte se. Na shledanou.

Vy taky. Na shledanou.

PŘÍLOHA 6 – PŘEPIS ROZHOVORU S KP 5

Pokud můžeme začít, ráda bych se Vás zeptala, kde pracujete a jaká je Vaše náplň práce?

Pracuju na městské policii v poradenském centru. Dělam tady 8 let. Před 7 lety tento problém kyberšikany nebyl tak rozšířen. Začal se teprve rozšiřovat. V té době jsem školil ostatní jako výchovné poradce, vedení školy, metodiky prevence, Českou školní inspekci apod. Často se mi stává, že škola má nějaký problém a obrací se s ním na mě. I když jsem je proškolil, tak zavolá např. výchovný poradce, že má problém a jestli to má řešit takovým a takovým způsobem. Ujišťují se, že postupují správně. Škola má metodiky prevence, kteří by měli vědět, co dělat a dělat všechno proto, aby ve škole nebylo rizikové chování. A proto musí mít zajištěnou nějakou prevenci. Dát žákům nějaké mantinely, které nesmí přesáhnout. My tady na oddělení děláme primární prevenci, než se ten problém objeví, než se něco stane. Řešíme i následky, ale neměli bychom. To už by měla řešit Policie ČR, zda se jedná o trestný čin nebo ne, anebo pedagogicko-psychologická poradna, která má svého psychologa, promluví si s dítětem.

Říkáte, že děláte primární prevenci. Jaká opatření primární prevence se Vám osvědčili v praxi?

Já dělám přednášky na základních školách pro děti od 1. do 9. třídy. Máme nastavené různé preventivní programy podle tříd. Pro druhý stupeň základních škol dělám osvětu problematiky právě té kyberšikany, a ještě právního povědomí. Ale Vy jste tady kvůli té kyberšikaně. Tak já mám nachystanou prezentaci, o kterou se opírám během přednášky. No a pak jim vyprávím skutečný příběh, ty jsou tím osvědčeným, protože ukazují dětem, o jaké protiprávní jednání jde. Říkám jim i jaký to jednání může mít důsledky a většinou se právě při těch skutečných případech zaseknou a zamyslí nad tím, jak oni sami se chovají na internetu, co dělají dobře a co ne, co by měli třeba změnit nebo tak no. Taky mám pro děti nachystané videa, aby viděly ty případy i s postupem řešením, a hlavně následky a uvědomily si ty závažné rizika a vyvarovaly se tomu. Takže určitě jsou osvědčené příklady z praxe no.

Jak bývají preventivní opatření hodnocená dětma?

No, tohle já zjistím jen z jejich reakcí při přednášce, děcka baví ty příběhy, dávají pozor a jde vidět, že je to zajímavá. Jinak mi škola dá nějakou zpětnou vazbu, kterou dostanou od žáků, ale já sám se jich neptám.

A jaké preventivní opatření podle Vás selhává?

Tak my se snažíme nastavit ty opatření tak, aby neselhávali. Dělam v tom už nějakou dobu, takže znám reakce těch dětí. Samozřejmě že prezentace, kterou přečtu, nemá žádné efekt, to by bylo to, co selhává. Když chcete někoho poučit a chcete, aby to mělo smysl, tak to tomu dítěti musíte předat nějakou zábavnější formou. Třeba právě vyprávěním těch skutečných příběhů i v průběhu té prezentace, nečíst jí jen, ale i k tomu něco doplnit ze života a ptát se i jich na pojmy související s kyberšikanou a často se stává, že se většina třídy hlásí a chtějí odpovídat.

To je dobře, že děti spolupracují a jsou aktivní na přednáškách. No, a určitě mají Vaše příběhy pro děti větší cenu než jen přečtené informace. A s kým spolupracujete při preventivních přednáškách?

Ted' mě napadá ještě jedna věc, co jsem Vám neřekl. Já ještě spolupracuju na jednom preventivním programu týkající se kyberšikany. Tento projekt jsem zakládal společně s další kolegyní. Je zaměřený na uživatele osobních počítačů. Hlavním cílem toho projektu je omezit rozšiřování nebezpečných počítačových jevů. Hlavně chceme motivovat občany k tomu, aby si zabezpečovali a více chránili svůj majetek, uvědomovali si, co píšou a jak se na tom internetu chovají, jestli by se tak chovali i v reálu. Proškolujeme ředitele školy a učitele, aby věděli o problému a řešili ho. No a upozornili žáky svých škol na ten problém. Ohroženější skupinou jsou děti z dětského domova, pro které taky přednáším. Jsou citově někde jinde než děti ze svých rodin. Agresorům se daří lépe citově vydírat děti z dětského domova než ostatní děti.

Takže já spolupracuju tady na tom projektu, ale mám i nějaký další projekty zabývající se touto problematikou, ale ty už nejsou tak známé, a dál spolupracuju s Krajským ředitelstvem Policie, taky občas s kurátorem pro mládež, jak jsem říkal, tak se školama, nejvíc teda s metodikama prevence. Ve školách už mě znají, tak že když se něco stane, často mi volají, co mají dělat, na jakou policii se mají obrátit a podobně.

Jak často ta spolupráce probíhá?

Nooo, tak asi jednou nebo dvakrát ročně na těch základkách. Nás kontaktuje metodik prevence, který vytváří preventivní program na základce a my si s ním dohodneme termín a obsah přednášek. Samozřejmě teda pokud se bavíme o kyberšikaně. Jinak je ta spolupráce častější.

Jojo, a jak dostáváte zpětnou vazbu o tom, jestli využili informace z Vaší přednášky ve výuce?

No, oni většinou učitelé jsou sami z některých informací překvapeni, protože ta technika jde hodně dopředu a nestíhají to sami sledovat, tak se mě pak sami doptávají. A často se mi stává, že říkají, že se na to zaměří i v hodině, že prostě udělají diskuzi po přednášce, dokud jsou děti plní dojmů, a proberou to s nimi. Takže já mám tu zpětnou vazbu spíš od učitelů, potom se ozvou, jen když potřebují ještě s něčím poradit. Jinak využívají informace v diskuzi po přednášce.

Aha, no a jakým způsobem předáváte dětem informace o pravidlech bezpečného internetu?

No, tak ty pravidla mám uvedený v prezentaci, samozřejmě, že to takhle nenazývám, ale ptám se, jestli takové a takové chování je nebo není správné a tak. A děti se rády zapojují a často jsou snaživý.

A proč si myslíte, že se tohle děje? Že nemají v kyberprostoru takovou zodpovědnost za své chování? Jaké jsou vůbec příčiny kyberšikany?

No, protože nejsou v tom přímém kontaktu, anonymita dělá své. Nevidí tu osobu a je to pro ně jednoduché něco napsat, když ji nevidí. A hlavně tráví mnoho času na počítači. Je to dobrou, díky rozvoji informačních technologií. Lidé nejsou opatrní a dávají na internet různé své fotky, piší různé statusy a komentáře bez ohledu na to, kdo to čte. Svěří se všem se vším. A tyto soubory dále kolují mezi pedofily apod. Hlavním rizikem je ta neopatrnost dětí, pocit anonymity v kyberprostoru, který může dát i jistý pocit bezpečí, ale chvilkový.

A co může okolí naznačit, že se s dítětem něco děje? Jaké znaky spatřujete jako naznačující, že se něco děje, v rámci prevence podle Vašich zkušeností?

Tak, čeho si můžu všimnout na přednášce je, že dítě se mě doptává na konkrétní situace. Většinou se ptám, jestli se mu to přihodilo nebo někomu blízkému a někdy se přizná, že se mu to stalo a někdy mě kontaktuje až po přednášce a ptá se, co má dělat.

A co tedy má dělat, když někdo o někom něco šíří? Jaké opatření je podle Vás efektivní k zabránění šíření posměšného příspěvku?

Určitě příspěvek vymazat a dál ho nešířit a svěřit se rodičům. Ti pak udělají další opatření, mohou kontaktovat školu a požádat o pomoc.

Jak navazujete spolupráci s rodiči při prevenci? Sdělujete jim pravidla bezpečného internetu, kterými se mají řídit?

S rodiči spolupracujeme většinou až v případě řešení kyberšikany většinou. Samozřejmě děláme prevenci i pro veřejnost, když se na nás obrátí s jakýmkoli dotazem v oblasti prevence tak odpovíme. Pokud si nás někdo pozve na nějaký workshop nebo požádá o proškolení, tak to není problém, dohodneme si termín.

Jakou podobu má spolupráce se sociálními pracovníky?

No, jak říkám, pokud nás někdo požádá o proškolení v rámci preventivního programu, tak je proškolíme, může se jednat i o sociální pracovníky. Jinak při prevenci se sociálními pracovníky nespolečně pracujeme.

Existuje nějaká důležitá informace, kterou byste chtěl dodat?

Nyní mě nic nenapadá.

Tak Vám děkuji moc za rozhovor a sdělené informace. Moc jste mi pomohl.

Nemáte za co. Bylo mi potěšením.

PŘÍLOHA 7 – PŘEPIS ROZHOVORU K KP 6

Jaká je Vaše pracovní pozice?

Já pracuji jako učitelka 2.stupně ZŠ a jako školní metodik prevence.

A jak dlouho děláte metodika prevence?

8 let tady u nás na ZŠ.

Jakými neuváženými kroky může dojít ke kyberšikaně podle Vás?

Z hlediska pohledu žáka, žák se chce například někomu za něco špatného pomstít, pokud mu někdo udělal něco zlého, a protože internet je anonymní síť, využije této situace, a druhé osobě ať už spolužákovi, osobě, kterou nemá rád nebo učiteli, napíše urážející mail, ale neuvědomí si v té chvíli, jaké to může mít následky, jak pro něj, tak i pro tu osobu, které to píše, protože tohoto člověka může po psychické stránce dost zranit. Žák si v té chvíli neuvědomuje závažnost svého činu.

No a s jakými signály, které mohou naznačit okolí, že s dítětem není něco v pořádku, se setkáváte v praxi?

Tak určitě náhlá změna chování, například z upovídaného a společenského žáka se stane tichý a uzavřený žák, který se začne stranit okolí, přestane komunikovat, uzavře se do sebe. Taky to může být změna v prospěchu, zhoršení známek například o dva stupně u žáka, který měl jedničky nebo dvojky. Začne na sebe upozorňovat vyrušováním v hodinách, hlučností a nápadným neurvalým chováním, což může signalizovat „mám nějaký problém.“

To se jedná o chování ve škole, ale Kyberšikana se odehrává ve virtuální realitě. Jaká největší rizika hrozí oběti v kyberprostoru podle Vašich zkušeností?

Nejvíce hrozí psychické trauma, duševní problémy, poškození osobnosti člověka, někdy to může vést až k sebepoškozování, ubližování si sama sebe až k sebevraždě, pokud tento problém zasáhne člověka dost citově a poraní jej na jeho duši, těžko se vyrovnává s danou situací, jak byl zostuzen, ponížen, jak mu bylo ublíženo, a proč zrovna jemu, co tak špatného udělal, že mu někdo, i blízký a známý, dělá tyto věci, které se z tohoto prostředí těžko odstraňují a dávají pryč.

Je to pro oběť určitě těžké. A jak vnímáte osobu, která komentuje nebo šíří obsah přidaný agresorem? Jedná se z Vašeho pohledu o účastníka kyberšikany?

Ano, určitě, spolupodílí se na něčem, co ubližuje druhému člověku, a určitě ví, co dělá, o co se jedná. Spíše tedy, pokud daný obsah šíří, co se týká komentáře, není to tak jednoznačné, reaguje na to, co čte, co mu někdo zaslal, nebo s čím se náhodou přes internet setkal, může tuto událost komentovat i tak, že daného agresora od šíření této

informace odradí a zkritizuje ho, aby tuto věc nedělal.

No a jaká opatření jsou podle Vás efektivní k zabránění dalšímu šíření posměšného příspěvku o oběti?

Pokud se zjistí, kdo tyto příspěvky zasílá a píše, určitě tuto situaci s tímto člověkem rozebrat, aby si uvědomil, co vlastně provádí, co tím může způsobit, jak danému člověku tímto ublížil, dalo by se říct, domluvit mu, aby to už nikdy nedělal, případně samozřejmě pohrozit následky, jaké z této činnosti plynou, myslím, nejen tresty z hlediska školního řádu u žáka, ale myslím i z hlediska trestního práva, pokud by se jednalo o osobu zletilou. Ale pokud se nezjistí, kdo tyto špatné, urážlivé, ponižující maily, obrázky či videa rozesílá, kontaktovat Policii ČR, správce sítě, odborníky, kteří si v této situaci už ví rady, jak tuto osobu vypátrat a potrestat ji, zabránit dalšímu šíření těchto posměšných příspěvků.

A jaká opatření primární prevence proti kyberšikaně se Vám osvědčili v praxi?

Na naší škole, tím, že jsme malá venkovská rodinná škola, jsme se s moc případy kyberšikanou doposud neseťkali, pouze loňský rok jsme řešili nějaký případ, ale, co si myslím, že je důležité, rozebírat tyto věci se žáky, informovat je o nebezpečích, které se v kyberprostoru vyskytují, s kterými věcmi, informacemi se mohou na sociálních sítích setkat, to lze provádět formou výuky v hodinách informatiky, občanské výchovy, některé informace předávám já učitelům informatiky, či kdo potřebuje, podle potřeby ze seminářů, kterých jsem se zúčastnila. Také vyvěšuji letáky, pokud je možno, na nástěnce školy zaměřené na prevenci. Speciálních preventivních programů pro žáky zaměřených na nebezpečí internetu, není mnoho, spíše bývají nabídky jako semináře pro učitele, preventisty, kde jsou poskytnuté základní teoretické informace s ukázkou případů a podobně, ale pro žáky toho opravdu moc není, aspoň, co se týká oblasti našeho regionu.

V menší obci je méně možností než ve velkém městě. A co je podle Vás tedy důležité při prevenci? Na, co se zaměřujete?

Efektivní je podle mě to, aby si všichni uvědomili, že tyto věci se druhému člověku nedělají, že jsou špatné a k ničemu dobrému nevedou, a pokud by někdo takovou věc druhému dělal, ať si uvědomí, jak by bylo jemu, kdyby mu někdo posílal výhrůžné ponižující maily, nevhodné obrázky, fotky či videa, která ponižují a ubližují danému člověku. Měl by být dobře promyšlen trest, dost velký trest pro toho, kdo rozesílá přes internet tyto nevhodné, špatné věci.

Určitě je důležité zdůraznit, jaké nevhodné věci se dějí. A jak bývají preventivní opatření hodnocena dětmi?

To nedokážu přesně posoudit, nebývám přítomna v hodinách informatiky, občanské výchovy, ale myslím si, že děti jsou s problematikou kyberšikanou seznámeny v dostatečné míře, samozřejmě, záleží na věku, ti starší toho vědí více, více o tom mluví.

Která preventivní opatření kyberšikany podle Vás selhávají?

Pokud se prevence v této oblasti neprovádí, anebo jen okrajově, taky předávání nedostatečných, či minimálních informací o této problematice.

S jakými organizacemi spolupracujete při prevenci?

My spolupracujeme s organizacemi v rámci Programu primární prevence na školách – OSPOD, městská policie, Nízkoprahový klub, Národní park Podyjí, K-centrum NOE, Středisko výchovné péče, v minulosti i Charita.

Je dobře, že spolupracujete s tolika organizacemi. Jak často se spolupráce s organizacemi realizuje?

Každý školní rok se vybírají preventivní programy podle nabídky z Komplexního programu primární prevence, který bývá zasílán na začátku školního roku na školu školnímu metodiku prevence. Během školního roku chodí mailem různé nabídky na prevenci, tak pokud mě to zaujme, domluvím se na realizaci programu. Pokud se na škole vyskytne případ nějakého problému –záškoláctví, šikana, kouření –zkontaktujeme podle potřeby daný orgán či organizaci na spolupodílení při řešení problému, spíš, pokud se jedná o závažnější problém, méně závažné řešíme s rodiči a podle kázeňského řádu naší školy.

S kým nejčastěji spolupracujete?

Nejčastěji spolupracujeme s kurátorkou pro děti a mládež a s Policií ČR. Někdy i se sociální pracovníci z neziskovky nebo psycholožkou, ale záleží, jestli je to v rámci projektu daného školního roku.

A jakou podobu má spolupráce se sociálními pracovníky/psychology?

Nejvíce komunikujeme při výskytu závažnějšího problému s kurátorkou pro mládež formou telefonického či mailového spojení, kdy kurátorka je nám nápomocna při řešení problému a spolupracuje s námi, aby se daná situace co nejlépe vyřešila. V rámci projektu k nám docházela i psycholožka, která měla konzultace s některými žáky 8. a 9.r., tato spolupráce byla dobrá, žáci byli spokojeni, zejména z pohledu, že jim poradila, co se týkalo jejich profesního života, jakou školu si mají vybrat apod. V rámci jiného projektu spolupracovala se školou i sociální pracovnice zaměřená na problémy dětí v jejich rodině, pokud měli ve škole problém s učením apod., docházela i do rodin těchto žáků.

To je určitě důležitá taková spolupráce s psycholožkou a sociální pracovníci, škoda, že je to jen v rámci projektu. A jakým způsobem předáváte Vy zásady bezpečného internetu dětem? Případně informace z pokynu MŠMT?

Tak pokud přijde důležitá pokyn z MŠMT, sdělí nám jej paní ředitelka a přes třídní učitele se tato informace předá žákům a rodičům mailem nebo zápisem v žákovské knížce. Nebo

jak jsem říkala, v hodinách informatiky nebo občanské výchovy. Taky v rámci domluvených přednášek.

Takže jak s rodiči navazujete kontakt při spolupráci s rodiči? Je to i jinak než mailem či prostřednictvím žákovské knížky?

V podstatě ano, důležité informace sdělujeme formou mailu rodičům a zápisem do žákovské knížky, či předáním této informace na třídních schůzkách. Také pořádáme rodičovské kavárničky 2x za rok, tak zde je také možnost předání informací, či přímo zprostředkování přednášky pro rodiče ohledně šikany, kyberšikany, výchovných problémů apod. No pokud se vyskytne problém na škole se žákem či žáky z hlediska šikany, záškoláctví apod., okamžitě tuto situaci řešíme se zákonnými zástupci, podle závažnosti problému s OSPODem, Policií ČR apod., rodiče nám doposud vycházejí vždy vstříc a na problémech s jejich dětmi spolupracují, zatím jsme se nesetkali s vyloženě odmítavou reakcí rodiče na problém s jeho dítětem, že by nebyl ochotný spolupracovat či podílet se na řešení záležitosti týkající se jeho potomka.

ABSTRAKT

OPLETALOVÁ, V. Kyberšikana u dětí a mládeže a možná preventivní opatření. České Budějovice 2018. Bakalářská práce. Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce doc. PhDr. David Urban, Ph.D

Klíčové pojmy: kyberšikana, kyberprostor, prevence, preventivní opatření, školní metodik prevence

Bakalářská práce se zabývá kyberšikanou u dětí a mládeže a možnými preventivními opatřeními. Teoretická část pojednává o pojmu kyberšikana, popisuje účastníky kyberšikany a kyberprostor. Zabývá se preventivními opatřeními z pohledu školy, rodičů a popisuje bezpečná pravidla internetu a netiketu. Cílem bakalářské práce je zmapovat zkušenosti odborné veřejnosti s realizovanými preventivními opatřeními proti kyberšikaně. Pro naplnění cíle bylo využito polostrukturovaného rozhovoru a jejich vyhodnocení pomocí metody trsování. Výzkum poukazuje na využívané efektivní preventivní opatření, nedostatečnou spolupráci odborníků s rodiči a důležitost role preventistů vzhledem k rozvoji informační technologie.

ABSTRACT

Cyberbullying of children and youth and possibly preventative measures

Key words: cyberbullying, cyberspace, prevention, preventative measures, school methodology specialist of prevention

The bachelor thesis deals with cyberbullying in children and youth and possible preventive measures. The theoretical part deals with the concept of cyberbullying, describes the participants cyberbullying and cyberspace. It deals with preventive measures from the point of view of the school, parents and describes safe internet and non-label rules (of internet). The aim of the bachelor thesis is to map the experience of the professional public with implemented preventive measures against cyberbullying. The semi-structured interview and their evaluation using the trick method were used to achieve the goal. The research highlights to the effectiveness of preventive measures used, the lack of cooperation of experts with parents and the importance of the role of preventists in the development of information technology.